

**Univerzita Palackého v Olomouci  
Právnická fakulta**

**Radek Nevídal**

**Komparace zákona o nabývání a pozbývání státního občanství ČR  
a zákona o státním občanství ČR**

**Diplomová práce**

**Olomouc 2017**

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Komparace zákona o nabývání a pozbývání státního občanství ČR a zákona o státním občanství ČR vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 9. listopadu 2017

.....  
Radek Nevídal

# Obsah

Obsah .....	3
Seznam použitých zkratk .....	4
Úvod .....	5
1. Občanství obecně a historický vývoj na území ČR .....	7
1.1. Občanství obecně .....	7
1.1.1. Definice a obsah státního občanství .....	7
1.1.2. Nabývání státního občanství .....	11
1.1.3. Pozbývání státního občanství .....	13
1.2. Historický průřez .....	15
1.2.1. Rakousko-Uhersko .....	15
1.2.2. Československo 1918-1945 .....	16
1.2.3. Období po druhé světové válce .....	18
1.2.4. Občanství v letech 1948-1969 .....	19
1.2.5. Občanství v letech 1969-1989 .....	20
1.2.6. Období po sametové revoluci do rozdělení federace .....	21
2. Hlavní změny mezi předchozí a stávající právní úpravou .....	22
2.1. Obecně .....	22
2.2. Nabývání občanství .....	23
2.2.1. Narozením .....	23
2.2.2. Nabývání občanství určením otcovství .....	25
2.2.3. Nabývání občanství osvojením .....	27
2.2.4. Nabývání občanství nalezením .....	28
2.2.5. Nabývání občanství prohlášením .....	29
2.2.6. Nabývání občanství udělením .....	32
2.3. Pozbývání občanství .....	34
2.3.1. Prohlášením .....	34
2.3.2. Ostatní možnosti pozbytí .....	35
3. Změna koncepce státního občanství .....	37
3.1. Historický vývoj koncepce občanství .....	37
3.2. Důvody pro změnu .....	38
4. Vybrané problémy řízení o státním občanství .....	42
4.1. Řízení obecně .....	42
4.2. Obnova řízení .....	42
4.3. Soudní přezkum správního řízení .....	45
4.3.1. Vývoj přístupu k přezkumu .....	45
4.3.2. Výluka soudního přezkumu dle § 26 .....	46
5. Mezinárodněprávní rozměr státního občanství .....	48
5.1. Přehled mezinárodních úmluv .....	48
5.1.1. Vícestranné úmluvy .....	48
5.1.2. Dvoustranné úmluvy o zabránění případů dvojího občanství .....	49
5.2. Další prameny mezinárodního práva .....	49
5.3. Stručně k občanství Evropské unie .....	50
Závěr .....	51
Bibliografie .....	53
Shrnutí .....	60
Summary .....	61
Klíčová slova .....	62
Keywords .....	63

## Seznam použitých zkratk

BývObč	
ČNR	Česká národní rada
ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika
ČSFR	Česká a slovenská federativní republika
ČSSR	Československá socialistická republika
ESD	Evropský soudní dvůr
EU	Evropská unie
LZPS	usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
Ministerstvo	Ministerstvo vnitra ČR
MSD	Mezinárodní soudní dvůr v Haagu
MPOPP	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
NSS	Nejvyšší správní soud
OLDR	zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky
OZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
OZO	císařský patent ze dne 1. června 1811, č. 946 Sb. soud. zák., obecný zákoník občanský
Sb.	Sbírka zákonů
Sb. z. a n.	Sbírka zákonů a nařízení
Sp. zn.	Spisová značka
SR	Slovenská republika
SŘ	zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
StObč	zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství
ÚS	Ústavní soud
ZNPSO	zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství

## Úvod

Cílem této práce je provést komparaci právní úpravy státního občanství dle zákona č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství, a úpravy dle zákona 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky. Jako každá jiná rekonstrukce, je i tato vnímána různě jak odbornou, tak i laickou veřejností. Ve své práci vycházím z teze, že nová úprava přináší především zpřesnění úpravy státního občanství. Další tezí je pak zdánlivě v opozici stojící liberalizace právní úpravy v určitých oblastech, a zároveň zpřísnění v oblastech jiných.

Práce je členěna do pěti kapitol. V kapitole první se zaměřuji na obecné pojednání o institutu státního občanství, jež slouží k lepšímu uchopení tématu. V téže kapitole je pak také nastíněn vývoj státoobčanské právní úpravy na území dnešní České republiky, který je nezbytný pro vnímání vývoje legislativy v této oblasti a pomáhá pochopení směru, jímž se v České republice ubírá, proto se tato kapitola opírá zejména o metodu historickou a dále pak kompilační, zejména v oblasti teoretických východisek.

Druhá kapitola pak představuje podrobnější komparaci jednotlivých dílčích institutů, s důrazem na nejzásadnější změny, ke kterým došlo v rámci nové úpravy. Zde se v nejvyšší míře uplatní metoda komparační, na místech, kde je nutné lépe pochopit záměry zákonodárce, pak i metoda analytická.

Ve třetí kapitole se zabývám nejvýraznější změnou, a to liberalizaci bipolitismu. Vycházím zde z teze, že tato liberalizace je posunem k lepšímu, kdy pozitiva převáží negativa. V této části je zásadní metoda analytická, již zkoumám argumenty pro a proti, a je vedena snahou dojít alespoň k dílčím závěrům.

Čtvrtá kapitola se věnuje dvěma poměrně kontroverzním aspektům řízení o udělení státního občanství, konkrétně obnově řízení, která se dotýká i nabývání občanství prohlášením, a dále pak výlukou soudního přezkumu v případech zamítnutí žádosti o udělení státního občanství. Vedle kapitoly třetí je i tato spjata s nejširším využitím analytické metody, na základě jejichž výsledků se v daných oblastech snažím formulovat svůj pohled na dané problémy.

Pátá kapitola je tvořena stručným přehledem mezinárodních úmluv, jež se dotýkají státního občanství, přičemž největší pozornost je věnována Evropské úmluvě o státním občanství, a vedle ní pak i důležitému institutu Evropského občanství. I v této, spíše doplňkové, kapitole se významně prezentuje metoda kompilační.

Vzhledem k relativní čerstvosti nové úpravy neexistuje tak rozmanité portfolio literatury pro výklad nového zákona, proto jsem v maximální možné míře použil všech

dostupných zdrojů. Jakkoliv se doposud omezuje pouze na určité okruhy problémů, které se objevují nově v souvislosti s rekodifikací, často poskytují cenný přesah do více obecné problematiky. Využil jsem různých typů zdrojů, ať už jimi byly obecné teoretické monografie či učebnice, dále pak komentáře k právním předpisům i monografie přímo zpracovávající tematiku občanství, a to jak komplexně, tak i v rámci vybraných témat. Tam, kde to bylo možné, využíval jsem též dalších zdrojů, a to jak časopiseckých, tak i elektronických. Velmi důležitou byla pro mou práci i judikatura, která ze své podstaty dotváří právní řád, a i ona se do značné míry odráží v nové úpravě. Neopominutelným zdrojem jsou v této práci pak i znění právních předpisů, a to jak na vnitrostátní úrovni, tak i na té mezinárodní.

Do budoucna bude jistě zajímavé zkoumat, jakým způsobem se v této práci nastíněné změny stran přísnosti úpravy projeví na počtu (úspěšných) žádostí. Stálým tématem na poli státoobčanském je pak dvojí občanství, kdy bude možné jen s odstupem času vyhodnotit, zda jeho zvýšená přípustnost způsobí obtíže, či přímo katastrofické scénáře postulované některými jeho kritiky.

# 1. Občanství obecně a historický vývoj na území ČR

## 1.1. Občanství obecně

### 1.1.1. Definice a obsah státního občanství

Obecná státověda udává tři základní prvky, jež definují stát, a to území, obyvatelstvo a organizovanost obyvatelstva za účelem uplatňování státní moci.<sup>1</sup> Nicméně pod kategorií „obyvatelstvo“ je nutné podřadit všechny osoby, jež dané území obývají, a to bez ohledu na jejich státoobčanský status. Samotní občané pak tvoří podskupinu této kategorie, a to spolu s cizinci a osobami bez státního občanství, neboli apatridy (česky též bezdomovci).<sup>2</sup> Samotné státní občanství pak právní nauka definuje jako: „...*trvalý právní svazek mezi fyzickou osobou a státem, jehož důsledkem je komplex vzájemných práv, svobod a povinností občana a státu, určených a zabezpečených státem, který občanovi umožňuje se aktivně zúčastňovat politického, ekonomického a kulturního života státu a společnosti.*“<sup>3</sup> Jakkoliv se v předchozí definici hovoří o svazku, právní povaha státního občanství není v teorii vykládána jednotně, setkáme se tak s označením státního občanství jednak jako svazku, ale také jako právního vztahu, právního stavu, vlastnosti či jako zvláštního subjektivního práva.<sup>4</sup>

Samotný zákon legální definici termínu občanství neobsahuje, a to ani současný<sup>5</sup>, ani předchozí.<sup>6</sup> Legislativa tak pracuje s pojmem občanství jako hotovým a vymezení nechává jak teorii, tak judikatuře. Judikatorní vymezení provedl Ústavní soud v roce 1994, kdy jej definuje jako: „...*časově trvalý, místně neomezený právní vztah fyzické osoby a státu, který je proti vůli fyzické osoby zpravidla nezrušitelný, na jehož základě vznikají jeho subjektům vzájemná práva a povinnosti, spočívající zejména v právu fyzické osoby na ochranu ze strany státu na jeho území i mimo ně, v právu pobytu na jeho území a na právu účasti na jeho správě veřejných záležitostí. Povinností občana je především věrnost státu, závazek k jeho obraně, výkon určitých funkcí, ke kterým je povolán, a dodržování právních předpisů státu i mimo jeho území.*“<sup>7</sup>

<sup>1</sup> FILIP, Jan, SVATOŇ, Jan, ZIMEK, Josef. *Základy státovědy*. Brno: Masarykova Univerzita v Brně, 2002, s. 8

<sup>2</sup> ČERNÝ, Jan, VALÁŠEK, Miloš. *České státní občanství. Ucelený výklad právních předpisů upravujících státní občanství České republiky v návaznosti na státní občanství ČSR, ČSSR a ČSFR*. Praha: Linde, 1996, s. 15

<sup>3</sup> BALGA, Josef a kol. *Slovenské cudzinecké právo*. Bratislava: Akadémia PZ, 2000, s. 25

<sup>4</sup> FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 18

<sup>5</sup> Zákon ČNR č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky (dále jen ZNPSO)

<sup>6</sup> Zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky (dále jen StObč)

<sup>7</sup> Nález Ústavního soudu ze dne 13. 9. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 9/94, část II.

Valášek a Kučera ve své publikaci uvádějí tyto pojmové znaky:<sup>8</sup>

- **Časovou trvalost** – většina osob nabyde státní občanství narozením a po dobu života jej obvykle nemění. Tento znak také vyjadřuje, že možnosti zbavení státního občanství bez výslovného projevu vůle občana jsou velmi omezené
- **Místní neomezenost** – státní občanství se neváže k místu pobytu občana, nevyžaduje se, aby se tento zdržoval převážně ve státě, jehož občanství je nositelem. Tuto skutečnost pak ještě posiluje judikatura soudního dvora EU, která zakazuje státu vázat určitá práva na pobyt občana na území státu, pokud s pobytem není toto právo úzce spjato<sup>9</sup>
- **Bezprostřednost** – vyjádření jedinečnosti státního občanství, které jako jediné stanoví největší škálu práv a povinností. Stát rezervuje určité pozice, zejména ve státní správě, pouze pro občany daného státu – v ČR jde o např. o funkci poslance, senátora, prezidenta, příslušnost k bezpečnostnímu sboru apod.<sup>10</sup> Naopak určité povinnosti se vztahují právě jenom na občana a za jejich porušení lze stíhat jen jeho – např. trestný čin vlastizrady nebo služby v cizích ozbrojených silách<sup>11</sup> může spáchat pouze občan, jak vyplývá z dikce zákona.<sup>12</sup> S občanstvím se pak pojí i povinnost dodržovat určité normy domácího právního řádu v zahraničí – tzv. zásada personality.<sup>13</sup>
- **Efektivnost** – mezi občanem a státem existují vzájemná práva a povinnosti
- **Výlučnost** – dle autorů se uplatní tam, kde je osoba držitelem vícero státních občanství, a to tím způsobem, že z pohledu státu je rozhodující právě státoobčanský svazek mezi danou osobou a tímto státem
- **Rovnost** – mezi občany se nedělají rozdíly v tom smyslu, že není podstatný způsob ani čas nabytí občanství. Tato zásada ovšem neplatí bezvýhradně – obvyklou výjimkou zmiňovanou v souvislosti s tímto znakem je požadavek ústavy

---

<sup>8</sup> VALÁŠEK, Miloš, KUČERA, Viktor. *Státní občanství: komentář: zákon o nabývání a pozbytování státního občanství České republiky a vybrané související právní předpisy a mezinárodní dokumenty: (podle stavu k 1. 9. 2006)*. Praha: Linde, 2006, s. 9

<sup>9</sup> Soudní dvůr: rozsudek ze dne 22. května 2008, *Halina Nerkowska proti Zadržování Ubezpečení Společných Oddílů w Koszalinie*, C-499/06, Sb. rozh. s. I-03993, body 31-47 – nutno podotknout, že toto omezení se vztahuje pouze k situacím, kdy se občan státu EU usadí v jiném členském státě

<sup>10</sup> FILIP: *Vybrané kapitoly...*, s. 19

<sup>11</sup> §§ 309 a 321 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen TZ)

<sup>12</sup> Obě jmenovaná ustanovení, podobně jako i další vztahující se pouze na občany, jsou uvozeny frází „občan České republiky...“, zatímco všeobecná používají k určení možného okruhu pachatelů výraz „kdo...“

<sup>13</sup> § 6 TZ – vztahuje se jak na občany, tak i na bezdomovce s povolením k trvalému pobytu na území ČR



Spojených států, který stanoví, že prezidentem se nemůže stát naturalizovaný občan.<sup>14</sup>

Definici státního občanství pak obsahují i některé dokumenty mezinárodního práva. Evropská úmluva o státním občanství mimo výše uvedené aspekty uvádí výslovně, že občanství nelze směšovat s etnickým původem osoby.<sup>15</sup> Z mezinárodněprávní sféry pak pochází další často zmiňovaný atribut, a to tzv. „genuine link“ či „genuine connection“ – česky opravdové spojení, opravdový vztah, jak jej ve svém judikátu v případě Friedricha Nottebohma definoval Mezinárodní soudní dvůr v Haagu.<sup>16</sup> Pro lepší pochopení v krátkosti zrekapituluji skutkovou podstatu této kauzy.

Friedrich Nottebohm byl německý státní příslušník, který od roku 1905 pobýval a podnikal v Guatemale. Po vypuknutí druhé světové války pak ve snaze ochránit svůj majetek pro případ, že by se Guatemala připojila ke spojencům a vyhlásila Německu válku, odcestoval ke svému bratrovi do Lichtenštejnska, kde si obstaral tamní občanství. Ačkoliv tehdejší lichtenštejnský zákon o státním občanství stanovil povinnost tříletého pobytu na jeho území jako podmínku k nabytí občanství, Nottebohmovi byla tato podmínka bez zvláštního odůvodnění odpuštěna poté, co zaplatil nemalé částky jak lichtenštejnskému státu, tak i místní komunitě.<sup>17</sup> Prakticky okamžitě po udělení tohoto občanství (čímž pozbyl dosavadní německé občanství) se vrátil zpět do Guatemaly, kde setrval až do roku 1943, kdy Guatemala vstoupila na straně Spojenců do druhé světové války a její obyvatelé, které považovala za německé občany, byli deportováni k internaci ve Spojených státech, přičemž jejich majetek byl Guatemalskou vládou zabaven. Po skončení konfliktu byl v roce 1946 Nottebohm propuštěn a pokusil se o návrat do svého bydliště ve Střední Americe, což mu ovšem bylo znemožněno Guatemalskou vládou. Teprve poté se usídlil v Lichtenštejnsku a jeho prostřednictvím se pokusil zvrátit jak ztrátu majetku, tak i možnosti žít v Guatemale.<sup>18</sup> Mezinárodní soudní dvůr (dále jen „MSD“) pak posuzoval přípustnost podání ze strany Lichtenštejnska, které ve svém žalobním podání tvrdilo porušení mezinárodního práva ze strany Guatemaly tím, že nerespektovalo Nottebohmovo lichtenštejnské občanství a označilo jej za německého občana

---

<sup>14</sup> Čl. 2, odstavec 1, klauzule V. ústavy Spojených států amerických

<sup>15</sup> Čl. 2 písm. a) Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 76/2006 Sb. m. s., o Evropské úmluvě o státním občanství (dále jen „Evropská úmluva“)

<sup>16</sup> Rozsudek Mezinárodního soudního dvora ze dne 6. dubna 1955, *Případ Nottebohm (Lichtenštejnsko proti Guatemale)*, zprávy MSD 1955, s. 4 (dále jen „Nottebohm“)

<sup>17</sup> Celkem 37 500 švýcarských franků

<sup>18</sup> Nottebohm, s 15-16

v rozporu s čl. 1 Haagské úmluvy<sup>19</sup>, který stanoví, že: „*Je věcí každého státu určit podle svého práva, kdo jsou jeho občané.*“ MSD na základě skutkových okolností, zejména slabého vztahu Nottebohma k Lichtenštejnsku vyplývajícího z minimální délky pobytu a obchodních, finančních či osobních vazeb (s výjimkou v Lichtenštejnsku pobývajícího bratra) a zjevné účelovosti obstarání si jeho občanství, rozhodl, že podání Lichtenštejnska nemůže přijmout, neboť z pohledu mezinárodního práva nelze uznat takto nabyté a v podstatě prázdné občanství. Právě v odůvodnění uvádí, že z národních úprav vyplývá institut státního občanství jako „*právní vztah založený na společenských vazbách, opravdové spojení existence, zájmů a cítění, spolu se vznikem vzájemných úprav a povinností.*“<sup>20</sup> Tento vztah mezi osobou a státem je pak užší než vztah mezi stejnou osobou a jakýmkoliv jiným státem.

Atributy dovozené MSD jsou pak uváděny v obecném výkladu ke státnímu občanství jako jeho definiční pojmy – uvádí je tak jak komentáře,<sup>21</sup> tak monografie<sup>22</sup> a judikatura<sup>23</sup>. Na druhou stranu se lze setkat s názory, zejména v zahraničí, že dané rozhodnutí má vliv pouze na mezinárodněprávní aspekty vyplývající ze státního občanství, a tedy nekladou podmínky na určitý obsah či kvalitu vnitrostátní úpravy.<sup>24</sup> Druhý z názorů je mi podstatně bližší. Aniž bych chtěl snižovat význam judikátu MSD ve věci Nottebohm, dle mého se může jednat pouze o návod pro zákonodárce, jak upravit své vnitrostátní právo, co uložit příslušnému orgánu ke zkoumání a za jakých podmínek eventuálně přiznat své státní občanství cizinci v rámci naturalizace. Jakkoliv lze přisvědčit názoru soudu, že státní občanství by mělo vyjadřovat úzký vztah mezi fyzickou osobou-občanem a státem, je také faktem, že MSD nikde ve svém rozhodnutí nestanovil, že lichtenštejnské občanství Friedricha Nottebohma je neplatné.<sup>25</sup> Sám MSD ani takovou ambici neměl, když sám deklaroval, že je právem každého suverénního státu nastavit vlastní pravidla pro nabývání občanství, přičemž v daném sporu šlo o to rozhodnout, zda udělení občanství na základě těchto pravidel obстоjí na mezinárodněprávním poli. Koneckonců, je nutné konstatovat, že na základě výše zmíněného čl. 1 Haagské úmluvy není na místě, aby se MSD nebo jiný podobný orgán vměšoval do vnitrostátních záležitostí. Atributy občanství, která přinesl případ Nottebohm, je tak nutné vnímat jako konkretizaci věty druhé zmíněného článku, a sice kdy okolnosti umožňují státu

---

<sup>19</sup> Haagská úmluva o některých otázkách střetů zákonů o státním občanství (dále jen „Haagská úmluva“)

<sup>20</sup> Nottebohm, s. 23

<sup>21</sup> VALÁŠEK, KUČERA: *Komentář...*, s. 9

<sup>22</sup> ČERNÝ, VALÁŠEK: *České státní občanství...*, s. 19 – zde autoři výslovně uvádí závěry soudu jako omezení vůle států v rozhodování o naturalizaci

<sup>23</sup> Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. května 2007, sp. zn. 1 As 62/2006

<sup>24</sup> MRÁZEK, Josef. Evropská úmluva o státním občanství a občanství EU. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 4, s. 670

<sup>25</sup> tamtéž

neuznat takto nabyté občanství jiného státu pro případy poskytování diplomatické ochrany.<sup>26</sup> Je sice nanejvýš logické a žádoucí, aby stát upravil své předpisy v této oblasti tak, aby na mezinárodním poli nevznikly pochybnosti o souladu jeho úpravy s mezinárodním právem, neboť jenom tehdy může stát efektivně poskytnout ochranu svým občanům vůči jiným státům, nicméně i pokud by v této snaze selhal, nelze dle mého názoru bez dalšího aplikovat rozhodnutí MSD při posuzování existence státního občanství osoby ve vnitrostátní sféře.

V teorii se také rozlišuje státní občanství (anglicky *citizenship*) jako termín zdůrazňující vztah mezi státem a občanem ve vztahu k občanským a politickým právům, zatímco státní příslušnost (anglicky *nationality*) má význam širší, kdy se používá jednak jako označení vztahu nejen fyzických osob, ale i právnických osob, letadel či lodí k danému státu, tak i jako označení vztahu pouze fyzické osoby ke státu z pohledu mezinárodního práva.<sup>27</sup>

Důležitý z hlediska této práce je pak institut *bipolitismu*, dvojího či vícečetného občanství. O bipolitismu hovoříme tehdy, nabude-li za svého života jedna osoba vícero státních občanství, přičemž tato občanství drží ve stejnou dobu.<sup>28</sup> Na tyto osoby pak stát hledí jako by byly pouze jeho občany, a naopak občan nemůže využít diplomatické ochrany státu jednoho občanství vůči státu druhého občanství.<sup>29</sup>

### 1.1.2. Nabývání státního občanství

Je výrazem státní suverenity, že stát si sám určuje, kdo jsou jeho občané, jakými způsoby lze jeho občanství nabýt, eventuálně též pozbyt.<sup>30</sup> Zároveň však ukládá určitá omezení a zásady, podle nichž musí zákonodárce postupovat při tvorbě svého zákonodárství a v určitých výjimečných případech pak přímo zasahuje do znění a obsahu vnitrostátní úpravy<sup>31</sup> - jako příklad lze uvést mírové smlouvy uzavřené po první světové válce, které Československu ukládaly uzнат určité skupiny obyvatel za své občany, pokud tito opci nenabyli občanství jiného státu.<sup>32</sup>

Nejčastějším způsobem nabytí státního občanství je nabytí **narozením**.<sup>33</sup> Jedná se o způsob nabytí nezávislý na vůli jedince, jež občanství nabývá. Vnitrostátní právo obvykle

---

<sup>26</sup> Čl. 1 věta druhá Haagské úmluvy: „*Toto právo jiné státy uznají, pokud je tato úprava [státního občanství] v souladu s mezinárodními úmluvami, mezinárodním obyčejem a zásadami všeobecně uznávanými s ohledem na občanství*“

<sup>27</sup> KUČERA, Viktor. Udělování státního občanství – řádné odůvodňování zamítavých rozhodnutí jako pojistka proti svévoli a garance přezkoumatelnosti. *Právní rozhledy*, 2005, roč. 13, č. 18, s. 663

<sup>28</sup> EMMERT, František. *Česká republika a dvojí občanství*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 13

<sup>29</sup> Tamtéž, s. 19

<sup>30</sup> Čl. 1 Haagské úmluvy, obdobně čl. 3 odst. 1 Evropské úmluvy

<sup>31</sup> ČERNÝ, VALÁŠEK: *České státní občanství...*, s. 17

<sup>32</sup> Blíže viz kapitola 1.2.2.

<sup>33</sup> VALÁŠEK, KUČERA: *Komentář...*, s. 14

uznává primárně jeden ze dvou principů: *Ius sanguinis* (Sládeček ve svém komentáři k čl. 12 Ústavy uvádí označení *ius gentium*<sup>34</sup>), neboli v překladu právo krve, zajišťuje občanství potomkům státních občanů bez ohledu na místo narození, tzn. i těm narozeným mimo území státu, jehož občanství narozením nabydou. Mezi úpravami *ius sanguinis* může ovšem docházet k rozdílnému pojetí v požadavku na státní občanství rodičů, zejména v přístupu k potomkům dvou státních občanů a potomka, jehož jeden z rodičů je občanem jiného (nebo žádného) státu; případně též odlišnosti dle místa narození (ve státě, jehož občanství má nabýt, versus narození v cizině).<sup>35</sup> Tento princip stojí v protikladu principu *ius soli*, česky „právo země“, který stanoví za primárního určovatele<sup>36</sup> pro udělení občanství tu skutečnost, že se daná osoba narodila na území daného státu. Aplikace jednoho či druhého principu striktně již dnes není obvyklá, úpravy států vyznávajících *ius sanguinis* obvykle umožňují ve specifických případech nabytí občanství osobám narozeným na jejich území, jež nenabydou narozením jiné státní občanství.<sup>37</sup> Opak pak platí i v úpravách států stanovujících za primární princip *ius soli*.<sup>38</sup>

Nabytí občanství na základě **určení otcovství** dochází, je-li k potomku určeno otcovství státního občana na základě některého z právně aprobovaných způsobů (typicky souhlasné prohlášení, určení orgánem státní moci na základě genetických zkoušek apod.). Jedná se o obdobu dříve více rozšířeného institutu **legitimace**, při kterém se dítě narodilo mimo manželství s tím, že otec a matka později uzavřeli sňatek, a tím nabyl jejich potomek státní občanství otce.<sup>39</sup> **Osvojením** může dojít k nabytí státního občanství tehdy, je-li osvojitelem občanem daného státu.

**Sňatek** platil v dřívějších dobách za způsob nabytí státního občanství žen *ex lege*, které zároveň povětšinou ztrácely občanství domovského státu. Jednalo se o důsledek nadřazenosti muže coby hlavy rodiny, podle níž právní řády odvozovaly status a postavení jak manželky, tak i manželských dětí.<sup>40</sup> Dnes však již sňatek obvykle nevede k automatickému

<sup>34</sup> SLÁDEČEK, Vladimír. Čl. 12 [Státní občanství]. In: SLÁDEČEK, Vladimír, MIKULE, Vladimír, SUCHÁNEK, Radovan, SYLLOVÁ, Jindřiška. *Ústava České republiky*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2016, s. 177

<sup>35</sup> Např. nabývání občanství potomkem ČSR mezi lety 1949 a 1968 vs. nabývání po roce 1968 – viz níže

<sup>36</sup> EMMERT: *Česká republika ...*, s. 28

<sup>37</sup> Např. § 5 StObč pro děti bezdomovců, pokud má alespoň jeden z rodičů povolený pobyt na dobu delší než 90 dnů

<sup>38</sup> Např. § 1401 8. titulu Sbirky zákonů Spojených států amerických (v originále citováno jako: 8 U.S. Code § 1401), stanovující podmínky pro nabytí občanství potomků amerických občanů narozených mimo území USA

<sup>39</sup> KUBEČKOVÁ, Magdaléna. *Občanství EU a vybrané aspekty jeho vlivu na ČR*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2010, s. 17

<sup>40</sup> Např. Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s. ze dne 1. června 1811, Obecný občanský zákoník rakouský (dále jen OZO) stanovil § 92 že: „Manželka obdrží jméno mužovo a požívá práv stavu jeho...“

nabytí občanství manžela, navíc mezinárodní právo stanoví, že sňatek by zásadně neměl vést ke změně státního občanství bez projevu vůle nabytí či pozbytí občanství.<sup>41</sup>

**Prohlášením** neboli **opcí** je umožněno nabytí občanství určitým skupinám obyvatel, obvykle v souvislosti se změnami územními, tj. výměnou území mezi státy (tzv. cese), nebo též v případech rozdělení stávajícího státního útvaru.<sup>42</sup> V těchto případech si obvykle musí oprávněná osoba do určitého data vybrat ze dvou či více možností. Výjimečně je pak možné nabytí státní občanství prohlášením a přitom si zachovat stávající.

**Resumpce** (též **redintegrace**) státního občanství pak znamená znovunabytí dříve ztraceného občanství. Obvykle je spojeno s repatriací, tj. návratem do vlasti.<sup>43</sup>

Při **změně území státu** pak obvykle nabývají obyvatelé tohoto území státní občanství sukcesora, přičemž jak již bylo uvedeno dříve, mohou stanovit mezinárodní smlouvy nebo vnitrostátní úpravy možnost volby pomocí opce.<sup>44</sup>

Specifickou kategorií je nabytí **ipso facto**, kdy se státní občanství nabývá určitým činem. Typicky se uvádí zakoupení nemovitosti v některých jihoamerických zemích či přijetí místa profesora na rakouské univerzitě.<sup>45</sup>

### 1.1.3. Pozbývání státního občanství

Jakkoliv je stále mnohými státy nahlíženo na případy vícenásobného státního občanství jako na nežádoucí stav, bezdomovectví je odmítáno s mnohem větší razancí.<sup>46</sup> Princip nepřípustnosti apatristu je součástí mezinárodního obyčejového práva,<sup>47</sup> a mezinárodní úmluvy dotýkající se občanství často svými ustanoveními bojují proti vzniku bezdomovectví,<sup>48</sup> pokud není zabránění bezdomovectví přímo jejich tématem.<sup>49</sup> Tato pravidla pak omezují možnosti, kdy lze státní občanství pozbyt – ovšem pouze za předpokladu, že se jimi zákonodárce řídí.<sup>50</sup>

Možnost pozbytí státního občanství **nabytím jiného státního občanství** obvykle vyžaduje vůli nabyvatele, tzn. přímý projev vůle stát se občanem jiného státu. Nedopadá tudíž

<sup>41</sup> ČERNÝ, VALÁŠEK: *České státní občanství...*, s. 18

<sup>42</sup> Tamtéž, s. 15

<sup>43</sup> KUBEČKOVÁ: *Občanství EU...*, s. 19

<sup>44</sup> ČERNÝ, VALÁŠEK: *České státní občanství...*, s. 20

<sup>45</sup> KUBEČKOVÁ: *Občanství EU...*, s. 19

<sup>46</sup> EMMERT, František. Odnímání a zbavování občanství v období komunistického režimu a definitivní náprava tehdy způsobených křivd. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 23-24, s. 808

<sup>47</sup> FILIP: *Vybrané kapitoly...*, s. 33

<sup>48</sup> Např. čl. 7 odst. 3 Evropské úmluvy nebo čl. 24 odst. 3 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (dále jen „MPOPP“)

<sup>49</sup> Např. Úmluva o omezení případů bezdomovectví nebo Úmluva o právním postavení osob bez státního občanství – více k mezinárodním smlouvám viz kapitola 5

<sup>50</sup> Viz odnětí občanství v letech 1945-1989 v následující kapitole

na případy, kdy k nabytí občanství dojde narozením, nebo ex lege sňatkem s občanem jiného státu (jakkoliv je tento způsob nabytí dnes výjimečný). K pozbytí občanství tak dochází ke dni nabytí nového státního občanství.<sup>51</sup> Zde je třeba podotknout, že povinnost oznámit nabytí státního občanství jiného státu, pakliže právní řád takovou povinnost zná, je poměrně těžké vynutit. Státní orgány původního státu tak mohou vydat osvědčení o státním občanství, ačkoliv toto občanství žadatel pozbyl, jelikož jim svou naturalizaci zatajil.<sup>52</sup>

**Propuštěním** se pozbývá občanství na základě projevu vůle osoby, jež propuštění žádá. V souladu s mezinárodními úmluvami je obvykle podmínkou pro propuštění ta skutečnost, že propuštěný občan má občanství druhého státu, nebo že jej po propuštění nabyde, aby bylo zabráněno vzniku bezdomovectví.<sup>53</sup> Častou podmínkou je pak také trvalý pobyt propouštěného mimo území státu, z jehož státoobčanského svazku je propouštěn.<sup>54</sup>

**Odnětím** se rozumí pozbytí občanství na základě rozhodnutí státního orgánu, a to v souvislosti s naplněním určitých právem předjímaných okolností. Mezinárodní právo tuto možnost notně limituje,<sup>55</sup> totéž pak činí např. i Ústava ČR, která v čl. 12 odst. 2 zakazuje zbavení občanství proti vůli občana.

**Vystěhováním** se pak postihuje situace občanů, kteří opustí zemi s úmyslem se již nevrátit. V minulosti docházelo ke ztrátě občanství bez ohledu na vznik bezdomovectví, dnes je tato možnost omezena mezinárodním právem obdobně jako v případě odnětí.<sup>56</sup>

**Sňatek** patří dnes spíše k výjimečnému způsobu pozbytí občanství. Dřívější praxe, kdy žena nabývala automaticky právní status manžela, včetně státního občanství, nebyla univerzálně přijímána všemi státy, a tak mohlo dojít k situaci, kdy žena po uzavření manželství pozbyla stávající státní občanství a nové (manželovo) nenabyla.<sup>57</sup> Tyto následky vylučují smluvní strany Úmluvy o státním občanství vdaných žen, která zakazuje spojovat manželství s automatickými změnami v občanství žen, obdobně pak změna ve státoprávní příslušnosti manžela nevede ke změně tohoto stavu u ženy.<sup>58</sup>

**Odstoupením části státního území, legitimací a opcí** lze pozbýt občanství analogicky k nabytí v obdobných případech, tj. pokud si občan zvolí jedno z možných

---

<sup>51</sup> VALÁŠEK, KUČERA: *Komentář...*, s. 16

<sup>52</sup> EMMERT: *Česká republika ...*, s. 20

<sup>53</sup> Čl. 8 Evropské úmluvy

<sup>54</sup> Např. § 16 ZNPSO, obdobně § 40 StObč

<sup>55</sup> Např. čl. 7 odst. 3 Evropské úmluvy zakazuje pozbytí z iniciativy státu či ex lege, pokud by došlo ke vzniku bezdomovectví, a to s výjimkou situací, kdy došlo k nabytí občanství podvodným jednáním

<sup>56</sup> tamtéž

<sup>57</sup> ČERNÝ, VALÁŠEK: *České státní občanství...*, s. 19

<sup>58</sup> ONDŘEJ, Jan, POTOČNÝ, Miroslav. *Obecné mezinárodní právo v dokumentech*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2010, s. 37

občanství, pozbyde to druhé; dojde-li k odstoupení území, nabydou jeho obyvatelé státní občanství nabyvatele; v případě legitimace státního občana občanem jiného státu nabývá legitimovaný jeho státní občanství a své dosavadní pozbývá. Nutno podotknout že výše uvedené neplatí bezvýjimečně – u odstoupených území mají alespoň někteří jeho obyvatelé možnost optovat občanství původního státu, stejně tak ne všechny opce musí nutně vést k pozbytí dosavadního občanství; taktéž s legitimací se ztráta státního občanství pojí spíše výjimečně s tím, jak se vytrácí význam manželského původu dítěte a větší význam má institut určení otcovství.<sup>59</sup>

## **1.2. Historický průřez**

### **1.2.1. Rakousko-Uhersko<sup>60</sup>**

Občanství tak, jak jej chápeme dnes, se v Evropských zemích poprvé objevuje na přelomu 18. a 19. století, kdy nahrazovalo instituty jako poddanství či nevolnictví, a to zejména ve spojitosti a návaznosti na Velkou francouzskou revoluci, kde již Deklarace práv člověka a občana, stejně jako na ni navazující ústava, používají výraz občan ve významu blízkému tomu, jak občanství chápeme dnes.<sup>61</sup>

První kodifikaci státního občanství v Českých zemích obsahoval Obecný zákoník občanský. Ten ve svém § 28 zakotvoval *ius sanguinis* jako primární způsob nabytí občanství<sup>62</sup>. I OZO umožňoval nabytí státního občanství jinou skutečností než narozením. Konkrétně v § 29 stanovil, že nabytí rakouské občanství je možné tehdy, pokud cizinec vstoupí ve veřejnou službu (tedy nabytí *ipso facto*); jako druhou možnost stanovil nepřerušovaný pobyt po dobu deseti let ve spojení s bezúhonností po stejnou dobu – za splnění těchto podmínek nabýval cizinec občanství rakouské bez dalšího *ex lege*. Ten cizinec, který dané podmínky nesplňoval, a přesto se chtěl stát rakouským občanem, měl možnost požádat o udělení státního občanství prostřednictvím § 31. Na základě tohoto ustanovení bylo možné propůjčit občanství té osobě, přičemž ukládá úřadu posoudit žadatele stran jeho jmění, způsobilosti k výdělku a mravného chování. Zákon taktéž výslovně stanoví, že občanství nenabude osoba, která není v Rakousku usazená a pouze zde vlastní majetek či podniká.<sup>63</sup>

---

<sup>59</sup> Např. v českých zemích byl tento způsob zrušen k 1. 10 1949, viz níže.

<sup>60</sup> Do roku 1867 Rakousko

<sup>61</sup> KUBEČKOVÁ: *Občanství EU...*, s. 8

<sup>62</sup> § 28 OZO věta druhá: *Státního občanství v těchto dědičných státech docházejí děti rakouského státního občana narozením.*

<sup>63</sup> § 31 OZO

Vedle těchto výslovných ustanovení o nabývání občanství je třeba připomenout ještě další dvě důležité cesty vedoucí k získání státního občanství. První z nich je legitimace. Legitimací nabylo občanství nezletilé dítě narozené mimo manželství, jehož otcem byl rakouský občan, tehdy, pokud jeho rodiče dodatečně uzavřeli manželství a se souhlasem matky bylo otcem před dvěma svědky prohlášeno, že je otcem dítěte. Tento postup nabytí občanství přetrval až do roku 1949.<sup>64</sup> Druhá cesta se týkala pouze žen, které automaticky nabývaly státního občanství sňatkem s rakouským státním občanem. Tato skutečnost vyplývala z ustanovení § 92 OZO, jež stanovil princip odvozenosti osobního stavu manželky od stavu manžela.

Z téhož principu pak vycházela jedna z možností pozbytí státního občanství, tj. sňatek rakouské občanky s cizím státním příslušníkem – v takovém případě naopak následovala z pohledu rakouského práva stav manželův a ztrácela postavení, jež bylo před uzavřením manželství odvozeno od otce v případě manželského dítěte, od neprovdané matky v případě nelegitimního potomka.<sup>65</sup> Druhou možností pak dával postup dle Vystěhovaleckého patentu, dle něž bylo možné propustit ze státoobčanského svazku vystěhovalce, jehož patent definuje jako: „*poddaného, který jde do cizího státu v úmyslu nevrátit se již.*“<sup>66</sup>

### 1.2.2. Československo 1918-1945

Po skončení první světové války a vyhlášení samostatného Československa došlo na základě tzv. recepční normy k převzetí rakouského právního řádu.<sup>67</sup> Tudíž i po rozpadu habsburské monarchie se státní občanství řídilo OZO, nicméně velmi záhy z nově nastalé situace vyvstala nutnost další úpravy. Tuto nutnost vyvolal jednak ten fakt, že území nově vzniklého státu se skládalo z oblastí, na nichž platily hned tři různé právní řády,<sup>68</sup> dále pak z mnohonárodnostní povahy Československa. Vedle Čechů a Slováků, kteří se v duchu čechoslovakismu označovali za jediný národ, se na území nového státu nacházely početné menšiny Němců, Maďarů a Rusínů.<sup>69</sup> Výrazně do právní úpravy zasáhly mírové smlouvy

<sup>64</sup> ČERNÝ, VALÁŠEK: *České státní občanství...*, s. 48

<sup>65</sup> § 19 císařského patentu č. 2557/1832 Sb. z. s. – citováno v rozsudku nejvyššího správního soudu ze dne 5. října 2016, sp. zn. 10 As 190/2016

<sup>66</sup> GRUBER, Josef. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o vystěhovalectví* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 21. srpna 1921 [citováno 10. září 2017]. Dostupné na <[http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t3001\\_03.htm#\\_d](http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t3001_03.htm#_d)>

<sup>67</sup> Čl. 2 zákona č. 11/1918 Sb. z. a n., zřízení samostatného státu československého

<sup>68</sup> OZO platil v českých zemích s výjimkou oblasti Hlučínska, které bylo Československu postoupeno Německem, a tudíž zde platily předpisy německé. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi pak platilo právo uherské

<sup>69</sup> TÓTH, Andrej. *Politika československých vlád vůči národnostním menšinám 1918-1938*. s. 2. [online]. Ministerstvo zahraničních věcí ČR. 2010 [citováno 21. září 2017]. Dostupné na <[http://www.mzv.cz/file/637455/NAR\\_MENS\\_MONOGR\\_20\\_stran.pdf](http://www.mzv.cz/file/637455/NAR_MENS_MONOGR_20_stran.pdf)>



s poraženými mocnostmi.<sup>70</sup> Na této bázi byl pak vydán zákon 236/1920 Sb., který vymezil státní občany československé,<sup>71</sup> a také určil možnosti opce pro další skupiny obyvatel.<sup>72</sup>

Ke změně také došlo u pozbývání občanství vystěhováním, kdy nový zákon o vystěhovalectví<sup>73</sup> nově stanovil výslovně, že samotné vystěhování nemá za následek okamžitou ztrátu československého občanství.<sup>74</sup> K této ztrátě docházelo až poté, kdy občan nabyt občanství státu, do něž se vystěhoval – u osob podléhajících branné povinnosti pouze za předpokladu, že tato byla z této povinnosti propuštěna.<sup>75</sup> Vedle této úpravy pak bylo možné pozbyt občanství obdobně jako za dob monarchie, tj. legitimací, sňatkem (u žen), či propuštěním na základě žádosti – vydané osvědčení pak platilo různě pro osoby podléhající branné povinnosti (musely mít zároveň potvrzení o propuštění z této povinnosti a do dvou let od vydání se jak vystěhovat, tak nabýt státní občanství jiného státu) a osoby jí nepodléhající (zde došlo k pozbytí již vystěhováním, tudíž se vystěhovec mohl stát bezdomovcem).<sup>76</sup> Specifickým případem pak byly opce, kdy osoba optovala pro jiné než české občanství (resp. neoptovala pro československé a tím si podržela stávající) dle výše nastíněných okolností.<sup>77</sup> Tyto úpravy měly za cíl dosáhnout u občanů ČSR pouze jediného státního občanství v souladu s ustanovením § 4 Ústavy<sup>78</sup>, jež stanovilo československé občanství jako jednotné a jediné. Tomuto principu pak odpovídala i smlouva o naturalizaci s USA, která znamenala pozbytí občanství jednoho smluvního státu naturalizací v druhém.

---

<sup>70</sup> Versailleská mírová smlouva s Německem, Saint-germainská smlouva s Rakouskem, Trianonská smlouva s Maďarskem

<sup>71</sup> *Státními občany československými jsou:*

1. *Ode dne 28. října 1918 osoby, které nejpozději dnem 1. ledna 1910 získaly a od té doby nepřetržitě mají domovské právo v území někdejšího mocnářství Rakousko-Uherského, jež náleží nyní Československé republice.*
2. *Bývalí státní občané říše Německé, kteří mají své řádné bydliště na územích, která náležela dříve k říši Německé a která od ní připadnou k republice Československé.*
3. *Bývalí státní občané němečtí, rakouští a uherští, kteří se narodili na území Československé republiky jako děti státních občanů německých, majících na tomto území řádné bydliště, nebo státních občanů rakouských nebo uherských mající tam právo domovské, i když osoby, o něž jde, samy nemají v době, kdy tento zákon vejde v platnost, bydliště nebo domovského práva v republice Československé.*
4. *Ode dne 28. října 1918 ti, kdož před tímto dnem měli právo domovské v některé obci bývalého mocnářství Rakousko-Uherského mimo území republiky Československé a stali se skutečnými úředníky nebo zřízenci Československého státu, nebo některého československého státního ústavu nebo podniku.*

<sup>72</sup> Např. cizinci, jež byli „rasou Čechoslováky“, ale na základě domovského práva nabyli státní občanství jiného státu, do něž bylo inkorporováno území bývalé monarchie

<sup>73</sup> Zákon č. 71/1922 Sb., o vystěhovalectví

<sup>74</sup> § 1 věta druhá zákona o vystěhovalectví

<sup>75</sup> ČERNÝ, VALÁŠEK: *České státní občanství...*, s. 62-63

<sup>76</sup> tamtéž

<sup>77</sup> EMMERT: *Česká republika...*, s. 35

<sup>78</sup> Zákon č. 121/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky (dále jen Ú1920)

### 1.2.3. Období po druhé světové válce

V rámci poválečného vypořádání došlo k velkým přesunům obyvatelstva a v souvislosti s tím i k zásadním změnám v oblasti státního občanství. Jakkoliv byla zákonodárná činnost na území Československa v době nesvobody (30. 9. 1938 až 8. 5. 1945) prohlášena za nicotnou,<sup>79</sup> její působení se promítlo do dekretu prezidenta republiky, kterým se odebíralo občanství Němcům a Maďarům, jež nabyli občanství Německa a Maďarska, označovaných za „nepřátelské státy“.<sup>80</sup> Tentýž osud, tedy odebrání občanství, stihl též příslušníky slovanských národů, kteří se v době tzv. zvýšeného ohrožení republiky (21. 5. 1938 až 31. 12. 1946) přihlásili za Němce nebo Maďary a snažili se získat jejich státní příslušnost. Dekret stanovil podmínky, při jejichž splnění zůstalo na základě osvědčení v individuálních případech občanství zachováno.<sup>81</sup>

Možností k nabytí státního občanství pak byla i tzv. reemigrace na základě pozvání vlády Československa.<sup>82</sup> Češi a Slováci, kteří přišli na základě úřední přesídlovací akce, měli na občanství právní nárok, kdežto ti, kdo přišli „na vlastní pěst“, museli o udělení státního občanství požádat a žádný nárok neměli.<sup>83</sup>

Na základě dohod se Sovětským svazem a Maďarskem pak došlo k výměně obyvatelstva, kdy si příslušníci národnostních menšin na území státu mohli zvolit občanství druhého smluvního státu opcí. Maďaři a bývalí občané Ruského impéria tak mohli optovat pro maďarské, resp. sovětské občanství, zatímco Češi v Maďarsku a SSSR (zejména ti usazení v Podkarpatské Rusi, jež byla postoupena Sovětskému svazu; dále pak Volyňští Češi) mohli optovat pro československé občanství.<sup>84</sup>

Ve zvláštním zákoně pak došlo roku 1947<sup>85</sup> k úpravě nabývání a pozbývání občanství sňatkem, kdy nadále nepozbývala žena československé státní občanství tehdy, pokud zároveň nenabyla občanství státu manžela, přičemž i pokud nabyla, mohla požádat o zachování původního občanství. O této žádosti, stejně jako o nabytí občanství ČSR cizinkou, jež uzavřela manželství s československým občanem, musely rozhodnout příslušné orgány.<sup>86</sup>

---

<sup>79</sup> EMMERT: *České republika...*, s. 44

<sup>80</sup> Ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945, o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské

<sup>81</sup> Němcům a Maďarům, kteří se v době nesvobody přihlásili za Čechy či Slováky; příslušníky slovanských národů, kteří byli k žádosti o státní příslušnost či prohlášení se za Němce či Maďara přinuceni okolnostmi; blíže viz ČERNÝ VALÁŠEK: *České státní občanství...*, s. 69-70

<sup>82</sup> Zákon č. 76/1946 Sb., o udělení státního občanství krajanům, vracejícím se do vlasti, ve znění pozdějších předpisů

<sup>83</sup> ČERNÝ, VALÁŠEK: *České státní občanství...*, s. 58-59

<sup>84</sup> EMMERT: *České republika...*, s. 41

<sup>85</sup> Zákon č. 102/1947 Sb., o nabývání a pozbývání československého občanství sňatkem

<sup>86</sup> VALÁŠEK, KUČERA: *Komentář...*, s. 32

#### 1.2.4. Občanství v letech 1948-1969

V roce 1948 se v československém právním řádu poprvé objevuje institut odnětí občanství.<sup>87</sup> Tento byl nejprve součástí trestního práva jako vedlejší trest za některé trestné činy podle zákona na ochranu lidově demokratické republiky,<sup>88</sup> následně pak přímo v trestním zákoně.<sup>89</sup> Jakkoliv jsou činy, pro něž bylo možné uložit trest pozbytí státního občanství, součástí i současného trestního zákoníku (např. velezrada<sup>90</sup> či vyzvědačství<sup>91</sup>), je nutné vzít v potaz způsob uplatňování těchto předpisů, kdy jich bylo užíváno zejména k odstranění nepohodlných osob a v nemilost upadnuvších bývalých soudruhů v politických procesech v 50. letech.<sup>92</sup> Rozpor s mezinárodním právem, zejména čl. 15 Všeobecné deklarace lidských práv, zakazujícím svévolné odnímání státního občanství, byl vládnoucím režimem zcela opomíjen.

Odnětí státního občanství obsahovala i nová úprava státního občanství přijatá v roce 1949.<sup>93</sup> K odnětí mohlo dojít tehdy, pokud se občan trvale zdržoval v zahraničí a

1. vyvíjel nepřátelskou činnost, nebo činnost, která může porušit zájem státu, nebo
2. nezákonně opustil území ČSR, nebo
3. se nevrátil do vlasti na základě výzvy Ministerstva vnitra.

Ministerstvo mělo dále možnost odejmout státní občanství osobám, jež měly ještě jinou státní příslušnost, přičemž od roku 1958 i osobám, které sice jiné občanství neměly, ale po dobu 5 let se zdržovaly bez platného československého dokladu opravňujícího k pobytu v cizině.<sup>94</sup> Obě tato ustanovení tak byla namířena primárně proti emigrantům, a po roce 1956, kdy byl trest odnětí občanství vypuštěn z trestního zákona, i jediným způsobem, jak zbavovat občanství.<sup>95</sup>

V jiných aspektech byl naopak výše zmíněný zákon pokrokový. V rámci zrovnoprávnění postavení žen a mužů<sup>96</sup> mohlo nyní dítě nabýt československé občanství od kteréhokoliv rodiče za předpokladu, že se narodilo na území ČSR. V případě narození v cizině došlo k nabytí občanství ex lege jen tehdy, pokud byli oba rodiče občany ČSR –

<sup>87</sup> EMMERT: *Odnímání a zbavování...*, s. 809

<sup>88</sup> § 53 zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky (dále jen „OLDR“)

<sup>89</sup> § 42 zákona č. 86/1950 Sb., trestního zákona, v původním znění

<sup>90</sup> § 1 OLDR, obdobně vlastizrada v § 309 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

<sup>91</sup> § 5 OLDR, obdobně § 3016 TZ

<sup>92</sup> EMMERT: *Odnímání a zbavování...*, s. 809

<sup>93</sup> Zákon č. 194/1949 Sb., o nabytí a pozbývání československého státního občanství, v původním znění

<sup>94</sup> § 7 zákona 194/1949 Sb. ve znění zákona 72/1958 Sb.

<sup>95</sup> § 42 byl zrušen zákonem č. 63/1956 Sb.

<sup>96</sup> § 1 odst. 2 zákona č. 150/1948 Sb., Ústavy ČSR, v původním znění

v opačném případě musel rodič-občan podat žádost o souhlas státní orgány,<sup>97</sup> které podobný souhlas vydávaly pouze výjimečně.<sup>98</sup> Stanovil také možnost nabytí občanství nalezením pro děti nalezené „v útlém věku“. Podmínkou pro udělení bylo pak vedle bezúhonnosti a 5 let nepřetržitého pobytu pozbytí dosavadního občanství (s výjimkou bezdomovců).<sup>99</sup>

V tomto období dochází také k navrácení občanství osobám, jež o něj přišly na základě dekretu 33/1945 Sb., avšak nebyly odsunuty a zůstaly na území ČSR bez československého státního občanství, a to plošným udělením na základě zákona 34/1953 Sb.<sup>100</sup>

### 1.2.5. Občanství v letech 1969-1989

Zásadním milníkem v pojetí státního občanství v ČSSR je federalizace provedená v roce 1968.<sup>101</sup> Z pohledu státoobčanského došlo k vytvoření občanství jednotlivých republik (České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky), přičemž tato občanství byla stanovena jako primární a od nich bylo odvozeno občanství federace. Občanství republik se navzájem vylučovala, takže nabytím jednoho se zároveň pozbývalo předchozí.<sup>102</sup> Nedůsledná ovšem byla úprava určení republikového občanství u osob narozených mimo území Československa. § 3 zákona 143/1968 stanovil jako určovatele místo narození (tzn. osoba, narozená na území nyní spadajícím do České socialistické republiky, nabyla občanství české), u osob narozených v cizině pak podle místa trvalého pobytu, posledního trvalého pobytu osoby nebo dle posledního pobytu rodičů. Pokud ani jedna z těchto zásad nevedla k určení občanství, mohla si daná osoba zvolit kterékoliv občanství – k provedení volby však nebyla dána lhůta, ani nebylo stanoveno podpůrné pravidlo, tudíž kdo nevykonal volbu, byl nadále pouze československým občanem bez občanství některé z republik.<sup>103</sup>

Občanství republik bylo napříště upraveno v separátních zákonech.<sup>104</sup> Po krátkou dobu absentovala v české úpravě možnost odnětí státního občanství, vypuštěná v důsledku celkové liberalizace v období Pražského jara, nicméně v modifikované podobě<sup>105</sup> byla navracena po šesti měsících zákonným opatřením předsednictva ČNR.<sup>106</sup> V průběhu roku 1970 pak došlo

<sup>97</sup> § 1 zákona 194/1949 Sb.

<sup>98</sup> VALÁŠEK, KUČERA: *Komentář...*, s. 31

<sup>99</sup> § 3 zákona 194/1949 Sb.

<sup>100</sup> Zákon č. 34/1953, jímž některé osoby nabývají čs. státní občanství

<sup>101</sup> Ústavní zákon č. 143/1968, o československé federaci

<sup>102</sup> ČERNÝ, VALÁŠEK: *České státní občanství...*, s. 96

<sup>103</sup> VALÁŠEK, KUČERA: *Komentář...*, s. 57, obdobně ČERNÝ, VALÁŠEK: *České státní občanství...*, s. 86

<sup>104</sup> V případě České socialistické republiky zákonem ČNR č. 39/1969 Sb.

<sup>105</sup> Nově byly výslovně stanoveny služba v cizím vojsku bez povolení a členství v organizaci zaměřené proti státnímu zřízení ČSSR

<sup>106</sup> ČERNÝ, VALÁŠEK: *České státní občanství...*, s. 94

k opětovné změně koncepce vztahu republikového a federálního občanství ve prospěch primátu federálního, přičemž bylo předjíháno přijetí federálního zákona o státním občanství. Vzhledem k tomu, že zákon přijat nebyl, postupovalo se nadále dle republikových úprav.<sup>107</sup>

### 1.2.6. Období po sametové revoluci do rozdělení federace

Porevoluční období se všeobecně neslo v duchu co nejrychlejší nápravy křivd spáchaných totalitním režimem, a nejinak tomu bylo i v oblasti státního občanství. Vedle návratu ke konceptu republikového občanství jako primárního tak, jak bylo původně koncipováno,<sup>108</sup> se jednalo zejména o vypořádání se s institutem odnímání státního občanství. Do ústavního pořádku byl vložen zákaz odnětí občanství proti vůli občana,<sup>109</sup> dále pak došlo k přijetí dvou restitučních zákonů:

- Zákon č. 88/1990 Sb.<sup>110</sup> stanovil, že veškerá odnětí státního občanství provedená ministerstvem vnitra se se zpětnou účinností považují za propuštění ze státního svazku. Dále pak umožnil jak osobám, jimž bylo občanství odňato, tak i osobám, které byly propuštěny ze státního svazku, nabytí československé občanství zpět.<sup>111</sup>
- Zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, jímž byly zrušeny všechny rozsudky, u nichž byla jako vedlejší trest uložena ztráta občanství.<sup>112</sup>

Po rozdělení federace se pak nadále řídilo občanství republik výhradně vnitrostátními předpisy. Ačkoliv česká strana připravila úmluvu, jež měla stanovovat pravidla pro přiznání občanství v jednotlivých republikách, nebyl o uzavření obdobné úmluvy na Slovensku zájem.<sup>113</sup>

---

<sup>107</sup> VALÁŠEK, KUČERA: *Komentář...*, s. 56

<sup>108</sup> EMMERT: *České republika...*, s. 57

<sup>109</sup> Čl. 5 odst. 3 ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci, ve znění zákona č. 23/1991

<sup>110</sup> Totéž na republikové úrovni stanovil zákon ČNR č. 92/1990 Sb.

<sup>111</sup> ČERNÝ, VALÁŠEK: *České státní občanství...*, s. 94

<sup>112</sup> EMMERT: *Odnímání a zbavování...*, s. 810

<sup>113</sup> ČERNÝ, VALÁŠEK: *České státní občanství...*, s. 115

## 2. Hlavní změny mezi předchozí a stávající právní úpravou

### 2.1. Obecně

V případě zákona o státním občanství lze mluvit spíše o evoluci, než revoluci, s výjimkou změny v oblasti dvojího občanství, jemuž je pro význam věnována vlastní kapitola. V této části práce se tudíž zaměřím na ostatní změny, které spíše pokračují ve vývoji nastíněném v historickém přehledu. Obecně se hovoří o zpřísnění a zpřesnění úpravy,<sup>114</sup> které se projevuje mimo jiné mnohem podrobnějším popisem jednotlivých institutů, a to jak detailnějším vymezením podmínek pro uplatnění toho kterého postupu dle zákona o StObč,<sup>115</sup> tak i vyjmenováním potřebných dokladů, jež je nutné přiložit k podání.<sup>116</sup>

Taktéž zachována je nenárokovost udělení státního občanství. Tato skutečnost je nyní explicitně vyjádřena v ustanovení § 12 StObč, zatímco v předchozí úpravě byla dovozována judikaturou z použití formulace „*státní občanství České republiky lze na žádost udělit...*“<sup>117</sup> Rozboru důsledků pro (ne)možnost přezkumu zamítavého rozhodnutí se věnuje samostatná podkapitola této práce.

Nová úprava nadále definuje legislativní zkratku „dítě“ jako osoby mladší 18 let, za předpokladu, že tato osoba nenabyla plné svéprávnosti.<sup>118,119</sup> Stejná legislativní zkratka byla v ZNPSO od novelizace v roce 2003,<sup>120</sup> do té doby se v ustanoveních pojednávajících o dětech vyskytoval termín „*dítě mladší 15 let*“.<sup>121</sup> U dětí starších 15 let se pak vyžaduje souhlas v těch případech, kdy dochází ke změně státoobčanského statusu na základě žádosti rodiče či rodičů, do níž bylo dítě zahrnuto.

Všeobecně lze hovořit o „vyčištění“ právní úpravy, kdy dochází k lepší systematizaci úpravy zejména tím, že nabývání a pozbývání je nadále řešeno jedním zákonem.<sup>122</sup> Dochází taktéž ke konsolidaci snah o umožnění navrácení státního občanství těm osobám, jež ho pozbyly za minulých úprav, přičemž v této snaze jde podstatně dále, než tomu bylo

<sup>114</sup> SLÁDEČEK: *Čl. 12...*, bod 9, obdobně EMMERT, František: Přináší nový zákon o státním občanství liberalizaci, nebo naopak posiluje mocenskou autoritu státu? *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 10, s. 343

<sup>115</sup> Srov. Výklad o podmínkách nabytí občanství udělením

<sup>116</sup> Např. § 19 StObč stanoví výslovně dokumenty, jež musí žadatel předložit v případě žádosti o prominutí podmínek k udělení státního občanství

<sup>117</sup> § 7 odst. 1 StObč

<sup>118</sup> § 2 StObč

<sup>119</sup> Svěprávnost před dovršením 18 let lze dle § 30 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „OZ“), nabýt uzavřením manželství nebo přiznáním svéprávnosti

<sup>120</sup> Zákon č. 357/2003 Sb.

<sup>121</sup> Např. § 16 odst. 3 ZNPSO v původním znění

<sup>122</sup> Za účinnosti ZNPSO mohly státní občanství nabýt některé osoby prohlášením na základě zákona č. 193/1999 Sb., o státním občanství některých bývalých československých státních občanů (dále jen „BývObč“) – viz níže

v minulosti a teprve nyní dochází k nápravě těchto křivd.<sup>123</sup> S výjimkou zásadní liberalizace v oblasti vícečetného státního občanství pak dochází spíše ke zpřísnění podmínek nabytí občanství, přičemž ale nově zákon vymezuje skupinu privilegovaných osob, kterým naopak stanoví snadnější podmínky – jedná se o občany Evropské Unie, Švýcarské konfederace a smluvních stran Dohody o Evropském hospodářském prostoru<sup>124</sup>. Pro tyto státy zákon zavádí legislativní zkratku „stát Evropské unie“, kterou budu nadále používat ve zbytku kapitoly v tomto významu taktéž.

## **2.2. Nabývání občanství**

### **2.2.1. Narozením**

České státní občanství je i nadále ovládáno zásadou *ius sanguinis*, přičemž v souladu se závazky z mezinárodního práva připouští aplikaci principu *ius soli* v určitých případech, kdy by striktní uplatňování *ius sanguinis* vedlo k bezdomovectví dítěte. Ačkoliv se v odborných diskuzích hovoří o principu *ius soli* jako o účelnějším principu z pohledu těsnější vazby mezi státem a dítětem,<sup>125</sup> nemyslím si, že by bylo na místě uvažovat o změně tohoto základního principu. Dle mého názoru ani jeden ze základních principů ve své čisté formě nedokáže zabránit situacím, kdy by nabytí státního občanství jedinec, o jehož vztahu k zemi, jejímž se stává občanem, se dá důvodně pochybovat. Stejně jako *ius sanguinis* přiřkne české občanství potomkům českých občanů, kteří již po několik generací na její území nevstoupili, tak i *ius soli* může vést k udělování občanství osobám, které se narodily na území státu, nicméně se tak stalo v důsledku pobytu matky v době porodu.<sup>126</sup> Jednodušším řešením udržení „genuine link“ je upravit podmínky pro nabytí občanství v rámci *ius sanguinis*. Lze si představit úpravu, která by umožnila nabytí státního občanství narozením pouze potomkům narozeným v zahraničí v první generaci, např. požadavkem, aby státní občan České republiky, od něž má být státní občanství odvozeno, musel v minulosti v ČR trvale pobývat. Při obdobné úpravě by tak dítě vystěhovalého občana bylo taktéž občanem, ale jeho potomci již nikoliv. Obdobou úpravu koneckonců anticipuje i Evropská úmluva, jež povoluje stanovit výjimku nabytí narozením v případě dětí narozených mimo území státu.<sup>127,128</sup> Obdobnou,

---

<sup>123</sup> EMMERT: *Odnímání a zbavování...*, s. 813

<sup>124</sup> Konkrétně se jedná o Island, Norsko a Lichtenštejnsko

<sup>125</sup> EMMERT: *České republika...*, s. 7

<sup>126</sup> Samozřejmě hovořím o situacích, kdy by principy nebyly nijak omezeny, např. délkou skutečného či povoleného pobytu, jakkoliv je tato představa absurdní a nejspíše nerealizovatelná.

<sup>127</sup> Čl. 6 odst. 1 věta první Evropské úmluvy

<sup>128</sup> Inspirací pak může být i úprava ve Švýcarsku, kde osoba narozená v zahraničí švýcarskému občanu, která má zároveň jiné občanství, pozbude švýcarské občanství tehdy, neprojeví-li do dovršení 22 let vůli si toto občanství podržet – viz KUBEČKOVÁ: *Občanství EU...*, s. 19

mezinárodním právem aprobovanou metodou je pak i možnost odnětí občanství tehdy, pokud chybí opravdová vazba mezi státem a občanem, který zároveň trvalé pobývá v zahraničí.<sup>129</sup> Zde by se však mohla dostat podobná úprava do rozporu s čl. 12 odst. 2 Ústavy ČR, který zakazuje zbavení občanství proti vůli občana. Ústavní soud v minulosti judikoval,<sup>130</sup> že odst. 2 cílí na za komunistického režimu časté využívání odnětí občanství jako trestu pro své oponenty, a toto bez dalšího zakazuje, nicméně při posuzování ústavnosti § 17 zmínil taktéž přítomnost přímého projevu vůle, který, ačkoliv nesměřuje výslovně k souhlasu s pozbytím občanství, ale k nabytí občanství jiného státu, při kterém si občan musí být vědom následku v podobě ztráty českého občanství. Obdobný projev vůle by při pozbývání pouhou dlouhou nepřítomností a nedostatečným vztahem samozřejmě přítomen nebyl, nicméně tento nedostatek lze snadno napravit možností občana požadovat zachování českého občanství, přičemž taková žádost by pozbytí občanství bez dalšího vylučovala.

V případě nabytí českého státního občanství narozením zůstává podmínka, aby alespoň jeden z rodičů byl státním občanem České republiky v den narození dítěte.<sup>131</sup> Dochází tak pouze ke zpřesnění časového rámce, neboť v předchozí úpravě se formulace obdobná slovům „v den narození dítěte“ nenachází. Tuto změnu ale dle mého nelze vykládat jako požadavek na to, aby se rodič, od jehož českého občanství bude odvozeno občanství dítěte, narození tohoto dítěte dožil.

Ke změně ovšem došlo u nabytí občanství v těch případech, kdy se na území České republiky narodí dítě dvěma osobám bez státního občanství. Zatímco předchozí úprava striktně trvala na povolení trvalého pobytu,<sup>132</sup> nově zákonodárce určil nižší standard, a sice povolený pobyt na dobu delší než 90 dnů.<sup>133</sup> Nadále platí, že tuto podmínku musí splňovat pouze jeden z rodičů. Naopak jiná je situace dětí narozených za stejných podmínek osobám, jež sice mají státní občanství (nebo alespoň jeden z nich), ale dítě samotné narozením žádné nenabude. Takovému dítěti ministerstvo udělí české občanství na základě žádosti, pokud ovšem důvodem pro bezdomovectví dítěte nebylo opomenuté jednání rodiče vůči zemi původu, které by vedlo k nabytí občanství dítěte, ledaže by existoval závažný důvod, proč toto jednání učinit nemohl.<sup>134</sup>

---

<sup>129</sup> Čl. 7 odst. 1 písm. c) Evropské úmluvy

<sup>130</sup> Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 1995, sp. zn. Pl.ÚS 05/95

<sup>131</sup> § 4 StObč, obdobně § 3 písm. a) ZNPSO

<sup>132</sup> § 3 písm. b) ZNPSO

<sup>133</sup> § 5 StObč

<sup>134</sup> § 29 StObč - u azylantů je samotný azyl závažným důvodem



### 2.2.2. Nabývání občanství určením otcovství

Institut určení otcovství je obsažen v občanském zákoníku<sup>135</sup> a stanoví postup, kterým se určí, kdo je otcem nově narozeného dítěte. Konkrétně stanoví tři vyvratitelné domněnky.<sup>136</sup> Podle první domněnky se má za to, že otcem je manžel dítěte, pokud se narodí do třístého dne po zániku manželství nebo po jeho prohlášení za neplatné. V případě jejího uplatnění dochází k nabytí občanství podle ustanovení o nabývání narozením, tj. § 4 StObč. K použití ustanovení o nabývání občanství určením otcovství tak zásadně dochází při uplatnění dvou zbývajících domněnek, a sice souhlasného prohlášení dle § 779 OZ, při němž se otcem určí ten, kdo své otcovství spolu s matkou dítěte prohlásí. Dojde-li na třetí domněnku, rozhodne o tom, kdo je otcem dítěte, soud.<sup>137</sup>

Úprava nabytí občanství určením otcovství v § 4 ZNPSO byla velmi strohá. V zásadě určuje dvě podmínky: aby dítě, k němuž se určuje otcovství, bylo narozeno mimo manželství, a aby určený otec měl státní občanství České republiky, přičemž teorie dovozovala, že podmínka občanství otce musí být splněna ke dni, kdy má dítě nabýt státní občanství – tj. dnem souhlasného prohlášení rodičů o určení otcovství nebo dnem právní moci rozsudku o určení otcovství.<sup>138</sup> Toto ustanovení bylo terčem kritiky, neboť postihovalo pouze situace, kdy se dítě narodilo mimo manželství. Stranou pak zůstaly ty děti, které se sice narodily za trvání manželství matky, ale manžel matky (cizinec) úspěšně popřel otcovství a následně bylo určeno otcovství občanu České republiky.<sup>139</sup> V nové úpravě byl tento bod vyřešen tím, že zákonodárce vypustil podmínku narození mimo manželství, tudíž i ve výše nastíněném případě může dítě nabýt státní občanství dle ustanovení o nabytí určením otcovství.<sup>140</sup>

Současná právní úprava bez dalšího spojuje nabytí státního občanství určením otcovství pouze v případech, kdy o tomto rozhodl soud.<sup>141</sup> V případě souhlasného prohlášení rodičů pak diferencuje na základě občanství matky, kdy stanoví mírnější podmínky pro občanky států Evropské unie a bezdomovkyně, a dále pak také pro ženy, jež mají na území ČR trvalý pobyt. V případě dětí těchto matek postačuje provést souhlasné prohlášení rodičů a dnem, kdy je učiněno, nabývá dítě státní občanství. Pokud je však matkou státní občanka jiného státu, pak je k souhlasnému prohlášení, činěnému dle § 7, nutné matričnímu úřadu předložit znalecký posudek, jehož obsahem je genetická zkouška dokazující otcovství českého

<sup>135</sup> § 776 a násl. OZ

<sup>136</sup> KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. §§776 – 793 OZ. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655–975). Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014. s. 520 - 594

<sup>137</sup> §783 OZ

<sup>138</sup> VALÁŠEK, KUČERA: *Komentář...*, s. 49; obdobně ČERNÝ, VALÁŠEK: *Státní občanství...*, s. 101

<sup>139</sup> VALÁŠEK, KUČERA: *Komentář...*, s. 51

<sup>140</sup> §§ 6 a 7 StObč

<sup>141</sup> § 6 StObč

občana. Je zde tudíž zjevná snaha zákonodárce omezit případy, kdy otcovství k dítěti prohlásí český občan, který ale nemá s dítětem ani jeho matkou mnohdy nic společného a činí tak pouze na základě nikoliv čestných, nýbrž často finančních pohnutek, jakkoliv jsou tyto případy častější při snaze získat povolení k pobytu dle zákona o pobytu cizinců na území ČR.<sup>142</sup> Toto nebezpečí je v podstatě vyloučeno v případě státních občanů států Evropské unie, jimž je zajištěno právo na pobyt v České republice na základě Evropského práva, kdy toto právo je jednou ze čtyř základních svobod vnitřního trhu.<sup>143</sup>

Zpřísnění má ovšem své kritiky. Pavel Čížinský<sup>144</sup> již v době, kdy byl předložen návrh nového zákona vládě, kritizoval tuto úpravu pro nadbytečnost, kde uvádí, že případné podvodné chování za účelem získání povolení k pobytu dostatečně postihuje trestní a cizinecké právo. S tímto názorem ale nelze zcela souhlasit, neboť každá z těchto úprav, tj. ta obsažená v StObč, trestním zákoníku<sup>145</sup> a cizineckém zákoně<sup>146</sup>, postihuje ve svém důsledku jiného účastníka. Představme si modelovou situaci, kdy český občan souhlasným prohlášením určí otcovství k dítěti cizinky (jež není občankou EU), k němuž ve skutečnosti nemá žádný vztah (biologický či sociální), a činí tak za úplatu, čímž by dítě nabylo dle předchozí úpravy české občanství. Následně by matka požádala o trvalý pobyt a poté, co by jej nabyla, by došlo k novému určení otcovství, tentokrát biologického otce, v našem případě cizince ze stejného státu jako je matka dítěte. Poté, co je otcovství prokázáno, může otec požádat o povolení k trvalému pobytu tak, jak to učinila matka. Toto nežádoucí jednání je pak zákonodárcem reprobováno ve vztahu k původnímu „otci“ v TZ, kdy stanoví jako trestné jednání, jímž v úmyslu získat pro sebe prospěch napomáhá k neoprávněnému pobytu na území ČR, zatímco na matku a biologického otce pak dopadají ustanovení zákona o pobytu cizinců, kdy popsání jednání je důvodem pro zrušení trvalého pobytu. Avšak žádné z těchto ustanovení nelze aplikovat na situaci dítěte, k němuž bylo určeno otcovství a které tak v důsledku jednání svých rodičů nabylo státní občanství, aniž by k tomu reálně splňovalo podmínky. Zpřísnění ustanovení o požadavek genetické zkoušky tak má primárně předejít celé výše nastíněné situaci, neboť bude znemožněn již samotný první krok, tj. souhlasné prohlášení o státním

---

<sup>142</sup> KRYSKA, David: Obcházení zákona s cílem získat povolení k přechodnému pobytu jiným způsobem. In JÍLEK, Dalibor, POŘÍZEK, Pavel (eds). *Aktuální právní problémy azylového a cizineckého práva*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2016, s. 156

<sup>143</sup> KUBEČKOVÁ: *Občanství EU...*, s 94

<sup>144</sup> ČÍŽINSKÝ, Pavel. *Stručná analýza některých problémů návrhu zákona o státním občanství ČR*. [online]. Migraceonline.cz, 26. dubna 2012 [citováno 15. října 2017], s. 10. dostupné na <[https://aa.ecn.cz/img\\_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/pcizinsky\\_analyza\\_pripavovaneho\\_zakon\\_a.pdf](https://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/pcizinsky_analyza_pripavovaneho_zakon_a.pdf)>

<sup>145</sup> § 341 TZ

<sup>146</sup> §§ 87e odst. 1 písm. d) či 87k odst. 1 písm. b) zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen CZ)

občanství účinné pro oblast státního občanství. Kde lze s Čižinským souhlasit, je kritika nemalých nákladů, které vzniknou rodičům v souvislosti s pořizováním znaleckého posudku.<sup>147</sup> Tyto náklady<sup>148</sup> se dají snížit, pokud rodiče místo postupu dle § 7 odst. 2 využijí postupu dle § 28, kdy není posudku třeba a náklady se tak omezují na správní poplatky (viz níže).<sup>149</sup>

Ačkoliv se řadí ke způsobům nabytí udělením, je souhlasné prohlášení rodičů o otcovství dítěte, jež se narodilo matce jiného státu, než státu Evropské Unie, podstatnou náležitostí postupu předvídaného zákonem v § 28. Dle tohoto ustanovení ministerstvo udělí státní občanství dítěti, pokud toto prohlášení nemělo pouze účelový charakter.<sup>150</sup> V řízení ministerstvo posuzuje právě charakter vztahu mezi otcem a dítětem, zákon výslovně předepisuje ke zkoumání, zda otec žije ve společné domácnosti s dítětem nebo je s ním v pravidelném kontaktu, podílí se na jeho výchově a plní svou vyživovací povinnost, přičemž se jedná o demonstrativní výčet.<sup>151</sup> Primárně jde o umožnění nabytí občanství těm dětem, jež jej nemohou nabýt na základě výše uvedeného nabytí na základě určení otcovství, tj. pokud otec sociální a právní není otcem biologickým a tudíž je vyloučeno předložení znaleckého posudku o genetické zkoušce – tento by naopak vyloučil otcovství. Není ovšem důvod domnívat se, že tohoto způsobu nemohli využít i biologičtí rodiče, zejména z výše uvedených ekonomických důvodů. Dikce předmětného ustanovení, kdy na rozdíl od obecné úpravy zákonodárce nepoužívá frázi „*státní občanství lze udělit...*“, ale stanoví, že „*ministerstvo udělí státní občanství*“ při použití jazykového výkladu vede k závěru, že v případě kladného posudku stran neúčelovosti prohlášení o otcovství, existuje nárok na udělení občanství. Zejména s ohledem na to, že ustanovení vylučuje použití § 14, které obsahuje podmínky pro udělení státního občanství na základě běžné žádosti, a tudíž v řízení posuzuje pouze skutečný vztah otce k dítěti.

### 2.2.3. Nabývání občanství osvojením

Na úpravě osvojení se projevuje snaha zákonodárce zpřesnit úpravu a výslovně stanovit to, co bylo dříve naukou pouze dovozované. Došlo k rozdělení úpravy na případy, kdy o osvojení dítěte, kdy alespoň jeden z osvojitelů je českým občanem, rozhodl český orgán (§ 8), přičemž v takovém případě se nabývá občanství právní mocí rozhodnutí o osvojení.

<sup>147</sup> ČIŽINSKÝ: *Stručná analýza...*, s. 10

<sup>148</sup> Např. DNA centrum Bulovka účtuje za vyhotovení potřebného posudku 11 400 Kč [online] dostupné na <http://www.dnacentrum.cz/sluzby/>

<sup>149</sup> 500 Kč dle přílohy k zákonu číslo 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, část I, položka 8 písm. m)

<sup>150</sup> Sněmovní tisk 827/0, vládní návrh zákona o státním občanství, s. 67 (dále jen „důvodová zpráva“)

<sup>151</sup> § 28 odst. 1 věta druhá StObč: „*Při posouzení [...] ministerstvo zohlední zejména to...*“

Pokud o osvojení rozhodne zahraniční orgán, pak je okamžikem nabytí státního občanství právní moc rozhodnutí o uznání dle zákona o mezinárodním právu soukromém<sup>152</sup>, čímž došlo k potvrzení dříve teorií dovozené interpretace.<sup>153</sup> Přechozí úprava nabytí občanství osvojením byla vložena do právního řádu až dodatečně v rámci novelizace zákonem 272/1993 Sb. s účinností od 11. listopadu 1993. Až do této doby osvojení české a předtím československé občanství osvojením nenabývali.<sup>154</sup>

#### **2.2.4. Nabývání občanství nalezením**

ZNPSO si pro případy nalezení vystačil s krátkým ustanovením § 5, kde stanovil vyvratitelnou domněnku, že fyzická osoba nalezená na území ČR je jejím státním občanem, pokud se neprokáže opak, přičemž až do 28. 10. 2003 se toto ustanovení dotýkalo pouze osob mladších 15 let. Vypuštění tohoto omezení bylo nezbytné k zesouladnění vnitrostátní úpravy s Úmluvou o omezení případů bezdomovectví.<sup>155</sup>

StObč dělí nalezení do dvou svébytných ustanovení. O nabytí občanství nalezením lze mluvit pouze v prvním z nich, kdy se stane občanem dítě mladší 3 let, za předpokladu, že se nepodaří zjistit jeho totožnost a do šesti měsíců od nalezení nevyjde najevo, že má dítě občanství jiného státu, a to zpětně ke dni nalezení.<sup>156</sup> Právě absence lhůty, v níž je možné na základě zjištění nabytí jiného občanství nalezcem vyvrátit tuto domněnku, což nutně vede ke ztrátě českého občanství, byla předmětem kritiky úpravy v ZNPSO z pohledu principu právní jistoty<sup>157</sup> – dle tehdejší úpravy bylo možné takto pozbyt státní občanství i po desítkách let. V tomtéž ustanovení stanoví příslušnost a pravomoc Ministerstva vnitra k provedení řízení o určení dne nalezení, pro případ, kdy by o tomto vznikly pochyby.

Pro nalezence starší tří let stanoví zákon odlišnou proceduru. Dle § 30 StObč ministerstvo takové osobě udělí občanství, tzn. nedochází k automatickému nabytí ze zákona, a to tehdy, pakliže u ní není možné pro nízkou rozumovou vyspělost nebo pro zdravotní postižení zjistit její totožnost. I v tomto případě je stanovena lhůta 6 měsíců, během nichž může vyjít najevo, že daná osoba nabyla jiné státní občanství. K udělení občanství pak dojde na základě řízení, které může být zahájeno buď na návrh opatrovníka nalezené osoby, ale také ex offio ministerstvem, pokud se dozví o možném nalezcovi, jež mohl nabýt státního

---

<sup>152</sup> Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém; konkrétně ustanovení § 63 odst. 1 a § 16 odst. 2

<sup>153</sup> ČERNÝ, VALÁŠEK: *Státní občanství...*, s. 101

<sup>154</sup> VALÁŠEK, KUČERA: *Komentář...*, s. 47

<sup>155</sup> Tamtéž, s. 52

<sup>156</sup> § 10 StObč

<sup>157</sup> VALÁŠEK, KUČERA: *Komentář...*, s. 53

občanství. Jako den nabytí státního občanství je pak určen den převzetí listiny o udělení státního občanství.

### **2.2.5. Nabývání občanství prohlášením**

ZNPSO stanovil v § 6 možnost nabytí státního občanství ČR těm občanům ČSFR, kteří jimi byli k 31. 12. 1992, a zároveň nenabyli dle zákona 165/1968 Sb.<sup>158</sup> občanství ani jedné z republik z důvodu poněkud nedotažené úpravy zásad pro určení republikového občanství dle výše uvedeného zákona.<sup>159</sup> Dle téhož ustanovení pak mohli nabývat i potomci v linii přímé výše zmíněných občanů, ovšem ti pouze za předpokladu, že neměli jiné občanství.

S rozpadem federace pak souvisí i další případy, kdy bylo možné učinit prohlášení. § 18 v původním znění stanovil, že prohlášením může nabyt české občanství slovenský občan, jež má nepřetržitý, alespoň dvouletý, trvalý pobyt na území ČR, nebyl v posledních pěti letech pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin a předloží doklad o propuštění ze státního svazku SR.<sup>160</sup> U slovenských občanů, kteří neměli trvalý pobyt na území ČR, pak odst. 2 stanovil možnost optovat pro české občanství tehdy, pokud měli trvalý pobyt na území ČR před odchodem do ciziny, nebo pokud byl jejich z jeho rodičů státním občanem ČR. I tato možnost byla podmíněna ztrátou slovenského občanství. Novelizací pak byl vložen § 18a, který rozšířil skupinu potenciálních prolašovatelů o 2 skupiny - slovenské občany narozené na Slovensku do konce roku 1939, jejichž alespoň jeden rodič se narodil na území ČR, a dále slovenské občany, jež dosáhli nejpozději v roce 1993 věku 60 let. U těchto nových skupin pak zůstával požadavek neodsouzení pro úmyslný trestný čin a nepřetržitý dvouletý trvalý pobyt, avšak neexistoval požadavek na vzdání se státního občanství SR, čímž se otevírala možnost k výkonu dvojího státního občanství těchto osob.

Zásadní změny v oblasti prolašování přinesly jednak novela ZNPSO,<sup>161</sup> a dále pak samostatný zákon o státním občanství některých bývalých československých občanů. Novelizací § 18 došlo k odstranění obsoletního ustanovení o prohlášení, a jeho nové znění stanovovalo, že ti občané ČR, kteří nabyli v roce 1993 volbou slovenské občanství, nepozbyli touto volbou české občanství – mohli jej nicméně pozbyt jinak. Jednalo se o reakci na rozhodovací praxi Ústavního soudu, který ve svých nálezech nepovažoval volbu za „žádost“ ve smyslu § 17 ZNPSO.<sup>162</sup> Druhým důvodem pak byla nejednotnost aplikace § 17

---

<sup>158</sup> Zákon č. 165/1968 Sb., o zásadách nabývání a pozbytování státního občanství

<sup>159</sup> Viz kapitola 2.2.5

<sup>160</sup> Alternativně mohl prohlásit před okresním úřadem, že se občanství SR vzdává, a to tehdy, když prokázal, že jeho žádosti o propuštění nebylo do tří měsíců vyhověno

<sup>161</sup> Zákon č. 194/1999 Sb.

<sup>162</sup> Nález Ústavního soudu ze dne 5. 5. 1997, sp. zn. IV. ÚS 34/97

jednotlivými úřady, zejména v důsledku měnících se pokynů z Ministerstva vnitra.<sup>163</sup> Odst. 2 předmětného ustanovení pak stanovil, že napříště již nabytí občanství SR osobou, jež byla k 31. 12. 1992 občanem ČSFR, nebude mít za následek pozbytí českého občanství. § 18a v novelizované podobě dával možnost nabýt státní občanství těm bývalým občanům ČSFR, kteří jimi byli k 31. 12. 1992, a zároveň ke stejnému datu měli na území ČR trvalý pobyt, či zde trvale žili, a tento pobyt stále trvá. Tím zákonodárce umožnil trvale usazeným slovenským občanům získat české občanství a současně si ponechat slovenské.<sup>164</sup>

Zvláštní způsob prohlášení, upravený v BývObč, byl další normou, jež měla napravit nespravedlnosti, jichž se dopustil komunistický režim.<sup>165</sup> Možnost prohlášení se otevřela těm bývalým občanům, kteří pozbyli občanství mezi 25. únorem 1948 a 28. březnem 1990 na základě:

- propuštění ze státního svazku,
- pozbytím v souvislosti s nabytím cizího občanství,
- na základě smlouvy o zamezení dvojímu občanství,<sup>166</sup>

přičemž zákon nestanovil podmínku pozbytí dosavadního státního občanství, čímž umožnil prohlašovatelům výkon dvojího občanství. To ovšem neplatilo pro občany Slovenské republiky, neboť § 6 BývObč stanovil, že bývalý občan ČSR, který neměl české občanství a 1. 1. 1969 by nabyl slovenské občanství, nebo bývalý slovenský občan, pokud pozbyl tohoto občanství propuštěním ze státního svazku nebo naturalizací v USA, mohl učinit prohlášení tehdy, pokud se jeho rodiče stali k 1. 1. 1969 českými občany (nebo by se jimi stali), nebo měl před odchodem do ciziny trvalý pobyt na území ČR, pokud není v době prohlášení slovenským občanem.

Právní úprava StObč, s níž pozbyl platnost i výše zmíněný zákon 193/1999, zkonsolidovala nabývání občanství prohlášením v §§ 31-37. V jednotlivých ustanoveních umožňuje nabýt občanství následujícím osobám:

1. § 31 dává možnost prohlášením nabýt občanství bývalým občanům České republiky či Československa, kteří pozbyli státní občanství před účinností StObč. Toto ustanovení se tak dotýká všech osob, které pozbyly státní občanství v období 1918 až 2013, a to bez ohledu na to, zda se tak stalo odnětím, propuštěním či ztrátou dle § 17 ZNPSO. Toto ustanovení tak nahrazuje předchozí úpravy, jimiž bylo navraceno státní občanství.<sup>167</sup> Výslovně jsou z tohoto

---

<sup>163</sup> VALÁŠEK, KUČERA: *Komentář...*, s. 113

<sup>164</sup> EMMERT: *Česká republika...*, s. 95

<sup>165</sup> Preambule BývObč

<sup>166</sup> Blíže k těmto smlouvám viz kapitola 5.1.2

<sup>167</sup> 88/1990 Sb., 92/1990 Sb., 193/1999 Sb.

ustanovení vyňaty pouze osoby, jež pozbyly státní občanství na základě dekretu 33/1945 Sb. nebo na základě Smlouvy mezi ČSR a SSSR o Zakarpatské Ukrajině. Druhou skupinou bývalých občanů, na něž se ustanovení nevztahuje, jsou slovenští občané, kteří se jimi stali 1. 1. 1969 (nebo by se jimi stali), nebo osoby, jež nabyly slovenské občanství po 1. 1. 1969 a dosud jej mají. Stejnou překážku (tj. existující slovenské občanství), pak zákon stanoví v odst. 2 i pro prohlášení bývalým občanem Československa, který měl před odchodem do ciziny trvalý pobyt na území ČR.

2. § 32 StObč do značné míry kopíruje § 6 ZNPSO. Vztahuje se na ty bývalé československé občany, jimž nelze určit v důsledku mezer v legislativě občanství ani jedné z republik, a kteří zároveň nikdy žádné z republikových občanství neměli, za podmínky, že nejsou občany Slovenské republiky. Nadále také mohou prohlášením nabýt občanství potomci výše uvedených občanů, přičemž se již nadále nevyžaduje, v souladu s upuštěním od principu jediného občanství, aby neměli jiného občanství.<sup>168</sup>

3. § 33 vymezuje možného prohašovatele jako osobu narozenou mimo území Československa v době mezi 1. 10. 1949 do 7. 5. 1969<sup>169</sup>, pokud jeden z jejích rodičů byl ke dni narození československým občanem a k 1. 1. 1969 se stal (nebo by se stal) občanem českým. Toto prohlášení bylo možné podat pouze do jednoho roku od účinnosti StObč, tj. do 1. 1. 2015 a v současnosti tak tohoto institutu využít nelze.

4. § 34 je výrazem principu právní jistoty,<sup>170</sup> kdy toto prohlášení může učinit osoba, jíž byl neoprávněně vydán doklad prokazující státní občanství ČR. Podmínkami jsou pak dobrá víra prohašovatele o tom, že byl občanem, a pak také to, že daný doklad nebyl zrušen ve lhůtě 10 let ode dne vydání. V minulosti Ústavní soud dovodil, že je-li po dlouhou dobu jednáno s osobou jako se státním občanem, navzdory tomu, že občanství nikdy nenabyl, může se situace, kdy s ní jak s občanem státní orgány jednat přestanou, dostat do rozporu s čl. 12 odst. 2 Ústavy, tj. jednalo by se o svévolné zbavení, přičemž výslovně stanovil, že je třeba posuzovat délku tohoto nakládání individuálně v daném případě. Zde ovšem stanoví zákonodárce pevnou lhůtu.<sup>171</sup>

5. § 35 cílí na osoby, jež mají k České republice úzkou vazbu z důvodu dlouhého pobytu na jejím území od dětství.<sup>172</sup> Zákon tuto skupinu vymezuje jako osobu, jež má na území ČR povolen trvalý pobyt, nebyla pravomocně odsouzena pro trestný čin či provinění

---

<sup>168</sup> § 32 odst. 2 StObč

<sup>169</sup> Tj. od nabytí účinnosti zákona č. 194/1949 Sb., do účinnosti zákona ČNR č. 39/1969

<sup>170</sup> Důvodová zpráva, s. 70

<sup>171</sup> Ohledně délky polemizují v kapitole 4.2

<sup>172</sup> Důvodová zpráva, s. 70

(ledaže by bylo zahlazeno), a zároveň se nejpozději od svých 10 let do podání žádosti na území ČR oprávněně zdržuje nejméně dvě třetiny této doby. Obdobná úprava v předchozím zákoně chyběla, ačkoliv její existence je požadována čl. 6 odst. 4 písm. f) Evropské úmluvy.

6. Dle § 36 může nabýt státní občanství dítě, které bylo svěřeno do náhradní péče. Podmínkou je, vedle svěřeni do náhradní péče, že se dítě zdržuje na území ČR legálně. Vedle rodičů, zákonného zástupce a opatrovníka pak zákon opravňuje k provedení prohlášení i osobu, již bylo dítě svěřeno do péče, případně ředitele zařízení pro výkon ústavní péče či pro děti vyžadující okamžitou pomoc, bylo-li do těchto zařízení umístěno rozhodnutím soudu. Toto ustanovení je subsidiární k úpravě v § 38, dle nějž v případě, že dítě svěřené do náhradní péče je bezdomovec, nabývá toto občanství již právní mocí rozsudku o svěřeni do náhradní péče.

### 2.2.6. Nabývání občanství udělením

Úprava nabývání občanství udělením prošla vývojem hlavně v tom směru, že podmínky, jež je nutné splnit, jsou nově stanoveny mnohem podrobněji. Jakkoliv se lze setkat s názory, že došlo k radikálnímu zpřísnění,<sup>173</sup> obvykle se hovoří o zpřísnění a zpřesnění, tak jako u StObč jako celku.<sup>174</sup>

StObč nově stanoví, že k udělení státního občanství je nutné, aby byl žadatel integrován do společnosti.<sup>175</sup> Tento požadavek byl nicméně v rozhodovací praxi Ministerstva vnitra vznášen již v minulosti.<sup>176</sup> Explicitně je pak také stanoven zákaz udělení osobě, která ohrožuje bezpečnost státu.<sup>177</sup> K této podmínce se váže povinnost ministerstva vyžádat si stanoviska Policie ČR a zpravodajských služeb.<sup>178</sup>

Podmínka pětiletého trvalého pobytu zůstala zachována i v nové úpravě, avšak u občanů EU postačí trvalý pobyt v délce 3 let. Tuto podmínku lze splnit také tehdy, pokud sice délka trvalého pobytu je kratší, nicméně spolu s bezprostředně předcházejícím legálním pobytem dosahuje délky 10 let.<sup>179</sup> Nově se také do těchto dob započítá oprávněný pobyt

<sup>173</sup> ČIŽINSKÝ: *Stručná analýza...*, s. 3

<sup>174</sup> SLÁDEČEK: *Čl. 12...*, bod 9, obdobně EMMERT: *Přináší nový zákon...*, s. 343

<sup>175</sup> § 13 odst. 1 StObč

<sup>176</sup> ČERNÝ, Petr. Soudní přezkum správního uvážení nejen v řízení o udělení státního občanství. *Bulletin advokacie*, roč. 16, č. 7-8, s. 62

<sup>177</sup> § 13 odst. 2 StObč: *Státní občanství České republiky nelze udělit žadateli, který ohrožuje bezpečnost státu, jeho svrchovanost a územní celistvost, demokratické základy, životy, zdraví, nebo majetkové hodnoty*

<sup>178</sup> § 22 odst. 3 StObč – dříve v § 10 odst. 3 ZNPSO – blíže viz kapitola 4.3.2

<sup>179</sup> ZNPSO koncipoval desetiletý pobyt jako okolnost, za níž je možné prominout podmínku pětiletého trvalého pobytu



žadatele před dosažením 18 let věku.<sup>180</sup> Dokladem zpřesnění je pak ustanovení § 12 odst. 2, jež výslovně stanoví, jakým způsobem se počítají výše uvedené doby, přičemž ZNPSO se omezoval na neurčitý termín „po tuto dobu se zde převážně zdržuje“.<sup>181</sup> Tuto podmínku je nově možné prominout žadateli mladšímu 18 let. Zároveň je modifikovaná výjimka na základě manželství nebo registrovaného partnerství s českým občanem, kde se nyní vyžaduje, aby žadatel s tímto občanem žil ve společné domácnosti. Výjimka z důvodu osvojení je pak dána pouze u osvojení zletilého, neboť osvojené dítě nabývá občanství ex lege.

U podmínky bezúhonnosti<sup>182</sup> lze pak pozorovat naopak zpřesnění. Zatímco ZNPSO stanovil jako překážku pravomocné odsouzení pro úmyslný trestný čin v posledních pěti letech,<sup>183</sup> StObč vypouští pětiletou lhůtu a nahrazuje ji zahrazením odsouzení. Navíc nově brání splnění této podmínky i odsouzení pro nedbalostní trestný čin k nepodmíněnému odnětí svobody. Obligatorně se také zkoumají možná odsouzení v zahraničí v posledních 10 letech, pokud se žadatel na území ČR zdržuje kratší dobu.<sup>184</sup> Nadále se jedná o podmínku, již není možné prominout.

Podmínka znalosti českého jazyka se nadále prokazuje zkouškou, není však nutné ji podstupovat, pokud žadatel studoval po dobu 3 školních let na škole, kde byla vyučovacím jazykem čeština. Jazyková zkouška se také nepožaduje u osob mladších 15 let a starších 65 let, a dále u těch, jimž tělesné či duševní postižení neumožňuje si osvojit český jazyk.<sup>185</sup> Stejně výjimky pak stanoví nová podmínka, a sice prokázání osvojení si znalostí o ústavním systému a dalších reáliích ČR.<sup>186</sup>

Požadavek plnění povinností vyplývajících ze zvláštních přepisů je pak nově omezen na lhůtu tří let a výslovně je stanoveno, že musí jít o závažné porušení. Dochází také k rozšíření okruhu explicitně vyjmenovaných oblastí, jejíž předpisy je třeba dodržovat.<sup>187</sup> Kvitovat lze výslovně stanovenou možnost prominutí této podmínky, dojde-li k odstranění škodlivého následku (nebo jsou k tomu učiněna účinná opatření), zejména s ohledem na předchozí praxi, kdy ministerstvo zamítalo žádosti i z bagatelních důvodů.<sup>188</sup>

---

<sup>180</sup> § 14 odst. 1 StObč

<sup>181</sup> § 7 odst. 1 písm. a) ZNPSO

<sup>182</sup> Platí pouze pro osoby starší 15 let

<sup>183</sup> § 7 odst. 1 písm. c) ZNPSO

<sup>184</sup> § 14 odst. 3 písm. c) StObč - Pouze v těch zemích, kde pobýval po dosažení věku 15 let nepřetržitě alespoň 6 měsíců. Toto ustanovení neplatí pro azylanty

<sup>185</sup> § 14 odst. 4 StObč – v ZNPSO bylo možné prominout tuto podmínku z důvodů zvláštního zřetele hodných (§ 11 odst. 4)

<sup>186</sup> § 14 odst. 5

<sup>187</sup> § 14 odst. 6 – nově oproti § 7 odst. 1 písm. e) ZNPSO např. veřejnoprávní povinnosti k obci či vyživovací povinnost vůči dítěti

<sup>188</sup> ČIŽINSKÝ: *Stručná analýza...*, s. 3

Nově jsou též vymezena ekonomická hlediska, kdy se zkoumají jednak majetkové poměry žadatele (staršího 18 let), a pak také jeho nároky na sociální systém. Majetkové poměry se zkoumají z pohledu jejich původu, kdy překážkou udělení občanství je neschopnost prokázat, že majetek pochází z legálních zdrojů. Nelze také udělit občanství osobě, která je v posledních 3 letech převážně závislá na sociálních dávkách, s výjimkou osob, jež nemohou vykonávat výdělečnou činnost z důvodu zdravotního stavu, dále pak osoby připravující se na budoucí povolání. Nepočítá se ani čerpání mateřské a rodičovské dovolené a příspěvku na péči o jinou osobu na tuto péči odkázanou. Tuto podmínku, na rozdíl od neprokázání původu majetku, je možné prominout z důvodů zvláštního zřetele hodných, zejména u azylantů a bezdomovců.<sup>189</sup>

§ 16 pak umožňuje nabytí občanství osobám, jež mají na území ČR povolen trvalý pobyt, pokud udělení občanství bude významným přínosem pro ČR. O tomto přínosu je nutné podat doklad osvědčující tento přínos. Z běžných podmínek udělení občanství se pak na žadatele vztahuje pouze podmínka bezúhonnosti.

V souvislosti se změnou přístupu k dvojímu státnímu občanství již nadále není podmínkou udělení českého občanství pozbytí občanství dosavadního.

## **2.3. Pozbývání občanství**

### **2.3.1. Prohlášením**

Možnost pozbytí občanství prohlášením v § 16 ZNPSO byla původně vázána na jedinou podmínku nejméně desetiletého pobytu v zahraničí. V tomto znění tak umožňovala vznik bezdomovectví, neboť občan se mohl vzdát občanství, aniž by současně nabyl jiného – jakkoliv se může zdát toto „dobrovolné“ bezdomovectví těžko představitelným. Novelizací 139/1996 Sb. byla podmínka změněna a nadále se prohlášením mohl vzdát pouze ten občan, který se zdržuje v cizině (příčemž se nestanoví minimální délka) a zároveň je státním občanem jiného státu.

Podmínka pobytu v cizině je přítomna i v § 40 StObč, přičemž dále stanoví, že prohlášovatel nesmí být přihlášen k trvalému pobytu v ČR. Ke změně došlo u podmínky státního občanství jiného státu, kdy jej prohlášovatel musí mít, nebo o něj žádat, přičemž právě v souvislosti se žádostí o cizí státní občanství se vzdává občanství českého. Tato změna je důsledkem vypuštění jiných možností pozbytí (propuštěním ze státního svazku, nabytím cizího občanství), což by ve svém důsledku vedlo u českých občanů k nemožnosti nabytí občanství státu, jenž podmiňuje naturalizaci pozbytím stávajícího občanství (obdobně, jako

---

<sup>189</sup> § 15 odst. 5 StObč

bylo požadováno v § 7 odst. 1 písm. b) ZNPSO) – český občan by se nemohl vzdát českého občanství, protože nesplňuje podmínku jiného občanství; zároveň nemůže nabýt jiné občanství, neboť nemůže doložit, že jeho nabytím pozbyde stávající, čímž vzniká začarovaný kruh. Za předchozí úpravy tento problém nevznikal, neboť k pozbytí došlo automaticky nabytím jiného státního občanství a tím byla podmínka pozbytí dosavadního občanství splněna. Jako pojistka proti možnému vzniku bezdomovectví v případě, že by prohlašovatel cizí občanství nakonec nenabyl, se pak stanoví den pozbytí občanství až na den, kdy prohlašovatel doručí úřadu doklad o nabytí cizího občanství, popřípadě dnem, kdy je státnímu orgánu ČR doručeno oznámení orgánu cizího státu o nabytí občanství prohlašovatelem. Z výše uvedeného vyplývá, že se jedná o pozbytí na základě projevu vůle, a tudíž o pozbytí dobrovolné – je tak nutné odmítnout názor, že lze na základě tohoto ustanovení občanství odejmout. Jiné státní občanství je zde podmínkou k pozbytí státního občanství, nikoliv důvodem pro odebrání, jak tvrdí Hřebejk.<sup>190</sup>

Obě úpravy stanoví, že se prohlášení činí před zastupitelským úřadem ČR, ovšem v duchu požadavků zvýšené přesnosti a podrobnosti úpravy stanoví StObč, že se může jednat jak o zastupitelský úřad působící v zemi, v níž se prohlašovatel zdržuje, tak i úřad v zemi, jejíž občanství chce prohlašovatel nabýt. Nově je taktéž možné provést prohlášení před krajským úřadem místa posledního pobytu prohlašovatele, případně před Úřadem městské části Praha 1, pakliže prohlašovatel trvalý pobyt na území ČR nikdy neměl.

### 2.3.2. Ostatní možnosti pozbytí

Ve svém původním znění obsahoval ZNPSO ještě dvě další možnosti pozbytí státního občanství. § 14 upravoval propuštění ze státního svazku, kdy na vlastní žádost ztrácel žadatel, který neměl trvalý pobyt v ČR, české občanství, přičemž k propuštění bylo nutné předložit doklad o nabytí jiného státního občanství, nebo o jeho příslibení.<sup>191</sup> Propuštění bylo vypuštěno v roce 1996, a to pro malé využití.<sup>192</sup>

Mnohem častějším případem pozbytí byla ztráta dle § 17 ZNPSO. Toto ustanovení stanovilo automatickou ztrátu občanství tomu, kdo na vlastní žádost nabyl cizí státní občanství.<sup>193</sup> Stanoveny byly dvě výjimky – pokud došlo k nabytí v souvislosti s uzavřením manželství, nebo narozením. Zejména v souvislosti s výše uvedeným nálezem Ústavního

---

<sup>190</sup> HŘEBEJK, Jiří. Dvojití státní občanství. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2014, roč. 50, č. 2, s. 107

<sup>191</sup> V původním znění stálo, že nabyl občanství „před 1. lednem 1993“, tato podmínka byla ovšem vypuštěna novelizací 272/1993 Sb. s účinností od 11. 11. 1993. Tím se rozšířil okruh možných žadatelů i o osoby, které nabyly cizí občanství po 1. 1. 1993 jinak, než na vlastní žádost

<sup>192</sup> VALÁŠEK, KUČERA: *Komentář...*, s. 99

<sup>193</sup> § 17 ZNPSO v původním znění.

soudu,<sup>194</sup> byl § 17 novelizován,<sup>195</sup> přičemž nově postihoval všechny výslovné projevy vůle k nabytí cizího občanství. Stejná novelizace pak zpřesnila i výjimku u manželů, a to tak, že aby nedošlo k pozbytí občanství ČR, muselo dojít k nabytí státního občanství manžela, a zároveň muselo k tomuto nabytí dojít za trvání manželství, přičemž k tomuto nabytí mohlo dojít i na základě projevu vůle, což bylo v minulosti dovozováno teorií, nicméně ne zcela přijímáno v rozhodovací praxi.<sup>196</sup> Vzhledem k opuštění koncepce jednotného a jediného státního občanství v StObč, obdobné ustanovení v novém zákoně nenajdeme.

---

<sup>194</sup> Nález IV. ÚS 34/97

<sup>195</sup> Zákon č. 357/2003 Sb.

<sup>196</sup> CHÝLE, Josef. Několik poznámek k pozbývání českého státního občanství nabytím cizího státního občanství na základě výslovného projevu vůle. *Bulletin advokacie*, 2008, roč. 19, č. 12, s. 22

### 3. Změna koncepce státního občanství

#### 3.1. Historický vývoj koncepce občanství

Nejzásadnější změnou, kterou přináší nový zákon o státním občanství, je jednoznačně opuštění koncepce jediného státního občanství, a tím posun od mocenské autority státu k uplatnění práv jednotlivce.<sup>197</sup> Tato zásada byla vyjádřena již v první československé Ústavě. Ta stanovovala princip jediného a jednotného státního občanství v § 4<sup>198</sup>. Výslovně také uváděla, že občanství cizího státu vylučuje občanství Československé republiky<sup>199</sup>. V souladu s touto zásadou došlo k uzavření úmluvy s USA o naturalizaci, která bránila vzniku dvojího občanství u osob naturalizovaných v jedné či druhé zemi. Pozbytí na základě této úmluvy byla paradoxně jediným způsobem pozbytí československého občanství za první republiky, jež se děl bez přímého projevu vůle občana.<sup>200</sup>

Jakkoliv v následujících ústavách ustanovení o vyloučení dvojího občanství, obdobné tomu z roku 1920, nenajdeme,<sup>201</sup> princip zabraňování bipoilitismu se projevoval v zákonech o státním občanství. Možnost odnětí československého občanství osobě, jež měla další státní příslušnost, umožňoval zákon od 1. 10. 1949 až do 30. 3. 1990 (s drobnou přestávkou v roce 1969).<sup>202</sup> Naopak podmínka pozbytí či vzdání se jiného státního občanství byla podmínkou pro nabytí občanství udělením až do roku 2013.<sup>203</sup> Vedle této úpravy pak došlo ke sjednání smluv vylučujících dvojí občanství se šesti tzv. lidově demokratickými státy.<sup>204</sup>

Poté, kdy byl institut odebrání občanství osobě, jež měl ještě státní občanství jiného státu, v roce 1990 zrušen, se s obdobnou úpravou setkáme až v § 17 ZNPSO. Nově byla koncipována nikoliv jako možnost odebrat, nýbrž jako automatické pozbytí při nabytí nového občanství na žádost. Toto ustanovení nebylo bez svých kritiků. Již v roce 1994 došlo k pokusu o jeho zrušení pro rozpor s čl. 12 odst. 2 Ústavy ČR. Tato snaha nebyla úspěšná, neboť Ústavní soud dovodil jazykovým výkladem, že žádost k nabytí státního občanství

---

<sup>197</sup> EMMERT: *Přináší nový zákon...*, s. 344

<sup>198</sup> § 4 odst. 1 Ú1920

<sup>199</sup> § 4 odst. 3 Ú1920

<sup>200</sup> Občanství pozbývala též žena, jež se provdala za občana jiného státu. Zde ovšem nejde ani tak o projev vylučnosti státního občanství, jako spíše o projev patriarchálního uspořádání společnosti v té době

<sup>201</sup> § 165 Ústavy z roku 1948 stanovil občanství jako jediné a jednotné, následné úpravy pak hovoří již pouze o jednotnosti

<sup>202</sup> § 7 odst. 2 zákona č. 194/1949 Sb., v původním znění, § 14a zákona ČNR č. 36/1969, ve znění zákonného opatření předsednictva ČNR 124/1969 Sb. – ustanovení vypuštěno zákonem č. 92/1990

<sup>203</sup> §3 odst. 1 písm. c) zákona č. 194/1949 Sb., § 10 odst. 1 zákona č. 39/1969 Sb.

<sup>204</sup> Se Sovětským svazem, Polskem, Maďarskem, Bulharskem, Německou demokratickou republikou a Mongolskem – blíže viz kapitola 5.1.2

v sobě nese i srozumění s pozbytím toho českého a nejedná se tedy o jednání proti vůli občana.

### 3.2. *Důvody pro změnu*

První okolností pro úpravu dvojího občanství, kterou považuji za důležitou zmínit, je oslabování principu jednotného státního občanství již v předchozích úpravách. ZNPSO obsahoval několik „úliteb“ ve prospěch existence vícenásobného státního občanství, a to zejména tam, kde nabytí či pozbytí jiného státního občanství vyplývalo z okolností mimo moc a vůli jak českého zákonodárce, tak i samotného nabyvatele. Již od OZO samotné zákonodárství nebránilo nijak vzniku dvojího občanství narozením.<sup>205</sup> Vedle toho pak také legislativa přijatá v souvislosti s nápravou situace, k níž došlo v důsledku zbavení občanství osob německé a maďarské národnosti ústavním dekretem 33/1945 Sb., kdy v důsledku následného neodsunutí některých osob, na něž dekret dopadal, žila v Československu skupina obyvatel bez československého státního občanství. Německé menšině bylo občanství navráceno hromadně zákonem 34/1953 Sb.,<sup>206</sup> přičemž toto navrácení nevedlo ke ztrátě německého občanství, nabytého za druhé světové války.<sup>207</sup>

Podobným průlomem do pojetí státního občanství pak došlo v souvislosti se snahou odčinit křivdy na emigrantech z doby komunistické totality, kdy prohlášení dle BývObč nekladlo bývalým občanům jako podmínku vzdání se jiných občanství.<sup>208</sup>

Koncepce jediného státního občanství je vyjádřením principu úzkého vztahu mezi jedincem-občanem a státem. Tento bezpochyby relevantní přístup je ovšem často na překážku fungování moderního globalizovaného světa. Téma migrace obyvatel se v této době omezuje bohužel téměř výhradně na ilegální migraci z muslimských zemí, které má za následek spíše vzrůstání nacionalistických nálad mezi obyvatelstvem, ovšem z pohledu tématu této práce je podstatnější migrace legální.<sup>209</sup> Již v roce 2014 pracovalo v cizině přes 110 tisíc českých občanů,<sup>210</sup> zatímco naopak na území ČR žilo přes půl milionu cizinců.<sup>211</sup>

---

<sup>205</sup> EMMERT: *Přináší nový zákon...*, s. 344

<sup>206</sup> EMMERT: *České republika...*, s. 99

<sup>207</sup> Černý a Valášek hovoří o navrácení občanství „německým bezdomovcům“, nicméně ustanovení zákona, na rozdíl od obdobného zákona pro osoby maďarské národnosti, ze znovunabytí osoby mající jiné státní občanství nevyklučuje. Je tak třeba souhlasit s Emmertem, že účinností tohoto zákona se německí občané stali bipolity (pokud předtím své německé občanství nepozbyli)

<sup>208</sup> EMMERT: *Česká republika...*, s. 94-97

<sup>209</sup> Legální pobyt na území ČR je jednou z podmínek nabytí občanství udělením, zatímco nelegální pobyt je naopak nutno posuzovat v rámci splnění podmínky dodržování předpisů – blíže viz předchozí kapitola

<sup>210</sup> ČTK, NOVINKY.CZ. *Čechů pracujících v cizině přibylo* [online]. novinky.cz, 9. dubna 2015 [citováno 11. října 2017]. Dostupné na <<https://www.novinky.cz/kariera/366464-cechu-pracujicich-v-cizine-pribylo.html>>

V kontextu členství v Evropské unii se může zdát dvojí občanství dvou členských států jako nadbytečné, neboť čtyři svobody, na nichž je EU vystavěna, tj. volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu, v sobě zahrnují právo na pobyt a provozování výdělečné činnosti na území ostatních členských států.<sup>212</sup> Přiznány jsou taktéž určitá politická práva, jež cizincům z třetích zemí nepřislušejí – typicky aktivní a pasivní volební právo v místních volbách<sup>213</sup> a volbách do Evropského parlamentu.<sup>214</sup>

Občanství EU je odvozeno od občanství státu, a pokud stát přestane být členem EU, mohou o všechny výhody, jež mají občané EU oproti běžným cizincům, přijít. Jak reálná tato hrozba může být, ukazuje tzv. Brexit, čili odchod Spojeného království z EU. Téměř ihned poté, co byly zveřejněny výsledky referenda, začalo velké množství britských občanů žádat o občanství zemí, v nichž žijí či pracují,<sup>215</sup> ačkoliv se nadále považují za Brity a se svou domovskou zemí mají stále dostatečně úzký vztah. Mít dvojí občanství by bylo obzvláště důležité, pokud by došlo na tzv. Hard Brexit, tj. situaci, kdy by nebyla ve dvouleté lhůtě od oznámení záměru vystoupit z EU dle čl. 50 odst. 2 Smlouvy o EU uzavřena dohoda o podmínkách vystoupení, a kdy v souladu s odstavcem 3 daného článku přestávají pro vystupující stát platit smlouvy. Tento stav, jemuž se nutně britští představitelé nevyhýbají, by v krajním případě mohl mít za následek ztrátu oprávnění k dlouhodobému pobytu a pracovních povolení.<sup>216</sup> Tento princip pak samozřejmě funguje i opačným směrem, kdy se občané EU, kteří přišli do Spojeného království za prací, mohou snažit získat tamní občanství, aby se nemuseli obávat její ztráty z důvodů ztráty oprávnění pracovat, přičemž se často jedná o osoby, jejichž rodinné zázemí se může nacházet v zemi původu a ztráta občanství domovského státu z důvodu nabytí cizího občanství by představovala radikální zásah do jejich života. Je nutné podotknout, že se nejedná o několik desítek případů – jen v roce 2015 přišlo do Spojeného království téměř 270 tisíc občanů jiných členských zemí EU.<sup>217</sup> Výše uvedené

---

<sup>211</sup> ČTK. *Cizinci pracující v Česku posílají pětinu výdělků rodinám v zahraničí* [online]. denik.cz, 23. března 2015 [citováno 11. října 2017]. Dostupné na <<https://www.denik.cz/ekonomika/cizinci-pracujici-v-cesku-posilaji-petinu-vydelku-rodinam-v-zahranici-20150322.html>>

<sup>212</sup> KUBEČKOVÁ: *Občanství EU...*, s. 94

<sup>213</sup> §§ 4 a 5 zákona č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

<sup>214</sup> §§ 5 a 6 zákona č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

<sup>215</sup> ABE. *Britové hromadně žádají o nová občanství. Bojí se brexitu a chtějí i to české* [online]. Info.cz, 20. června 2017 [cit. 27. srpna 2017]. Dostupné na <<http://www.info.cz/svet/britove-hromadne-zadaji-o-nova-obcanstvi-boji-se-brexitu-a-chteji-i-to-ceske-11609.html>>.

<sup>216</sup> MORRIS, Chris. *Reality Check: What does 'hard Brexit' mean for UK?* [online]. BBC.com, 11. srpna 2017 [cit. 25. srpna 2017]. Dostupné na <<http://www.bbc.com/news/uk-politics-39858788>>

<sup>217</sup> *Statistika migrace a migrující populace* [online]. Eurostat, 7. září 2017 [citováno 28. září 2017]. Dostupné na <[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration\\_and\\_migrant\\_population\\_statistics/cs](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/cs)>

se týká samozřejmě pouze občanů EU, nikoliv cizinců ze třetích zemí, jejichž postavení je podstatně horší.

Na základě výše uvedeného považuji liberalizaci v oblasti dvojího občanství za přínosnou. Nabytí dvojího občanství narozením, které je nejběžnějším způsobem nabytí, docházelo již po dlouhou dobu, aniž docházelo k větším snahám o zabránění této situace. K nabytí jiného občanství pak bude nadále docházet zejména v souvislosti s dlouhodobou ekonomickou migrací, přičemž tato nevede nutně ke ztrátě vztahu k domovině, zejména u osob, které si do zahraničí odcházejí „vydělat“, přičemž se na konci svého ekonomicky aktivního života plánují vrátit zpět. Je nasnadě, že jejich pobyt (který může trvat desítky let) bude notně usnadněn, pokud jim bude umožněno nabytí státní příslušnost dané země bez nepříznivého vlivu na občanství původní, zvláště pokud taková osoba často cestuje mezi zemí původu a zemí, v níž se usadila.

Dvojí občanství pochopitelně nevyvolává pouze pozitivní následky. Častým argumentem proti povolení bipolitismu je problém věrnosti dvěma státům.<sup>218</sup> Typicky nastíněnou situací je bipolita zastávající vysokou, ne-li přímo kritickou, pozici v momentu, kdy dojde ke sporu, či snad přímo ke konfliktu, mezi státy, jichž je občanem. Osobně si nemyslím, že v obdobných případech se takto vysoce postavená osoba rozhoduje podle toho, „čí občanský průkaz má v kapse“, a tudíž bych institut občanství v této věci nepřeceňoval. Podobným úvahám je nutno předcházet již ve fázi výběru vhodného kandidáta na danou pozici, a teprve pokud není pochyb o věrnosti dané osoby České republice, je možné ji pověřit podobnou úlohou. Obtížnější je pak situace u volených funkcí, nicméně dá-li se usuzovat z případů, které nastaly v minulosti, dvojí občanství není u českých voličů téma, které by příliš rezonovalo.<sup>219</sup> Nevidím v tuto chvíli nutnost vkládat do zákonných požadavků na volené funkce podmínku jediného státního občanství, jakou má např. Austrálie,<sup>220,221</sup> či nabourat princip rovnosti státního občanství požadavkem na nabytí narozením, jak v případě svého prezidenta činí USA.<sup>222</sup> V současné době ani takové podmínky nejsou možné, neboť

---

<sup>218</sup> HŘEBEJK: *Dvojí občanství...*, s. 108

<sup>219</sup> Zvoleni do parlamentu byli v minulosti bipolitě Jiří Dienstbier (občan ČR a USA), či Karel Schwarzenberg (ČR a Rakousko)

<sup>220</sup> HOLLAND, Ian. *Section 44 of the Constitution* [online]. Parliament of Australia. Březen 2004 [citováno 25. 10. 2017]. Dostupné na [https://www.aph.gov.au/About\\_Parliament/Parliamentary\\_Departments/Parliamentary\\_Library/Publications\\_Archive/archive/Section44](https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/Publications_Archive/archive/Section44)

<sup>221</sup> V současné době ani takové podmínky nejsou možné, neboť Evropská úmluva v čl. 17 výslovně zakazuje diskriminaci z důvodu vícečetného státního občanství

<sup>222</sup> Čl. 2 odst. 5 ústavy USA vylučuje z kandidatury ty osoby, které nejsou „*natural born citizens*“. Toto ustanovení je často vykládáno tak, že se daná osoba narodila na území USA (např. KUBEČKOVÁ“ *Občanství EU...*, s. 18), nicméně existují i výklady podřazující nabytí dle *ius sanguinis* do „*natural born citizens*“ – viz *CRS*



Snad jen na okraj je nutné odmítnout Hřebejkovy úvahy, že by snad povolení dvojího občanství mohlo vést k uvolnění principu věrnosti i v jiných oblastech. Dle mého názoru se jedná o typický příklad tzv. nakloněné roviny, argumentačního omylu, který předpokládá, že jeden jev povede k dalším škodlivým jevům, ačkoliv mezi těmito jevy není žádná prokazatelná spojitost.

## 4. Vybrané problémy řízení o státním občanství

### 4.1. Řízení obecně

Jak bylo uvedeno výše, k nabytí státního občanství může dojít ex lege, tzn. přímo ze zákona, kdy není třeba žádného jednání ze strany občana a rozhodná je právní skutečnost<sup>223</sup>, případně na základě řízení probíhajícího mimo oblast upravenou zákonem o státním občanství.<sup>224</sup> Druhou kategorií je z tohoto pohledu situace, kdy se osoba stává občanem v závislosti na výsledku správního řízení, kdy o nabytí občanství rozhoduje Ministerstvo vnitra jako ústřední orgán státní správy na úseku státního občanství.<sup>225</sup> K přijetí podání (žádost, prohlášení apod.) je pak zásadně příslušný krajský úřad podle místa (posledního) trvalého pobytu, a pokud trvalý pobyt na území ČR podavatel neměl, nebo jej nelze určit, pak je jím Úřad městské části Praha 1, nadále tedy nebudou v této oblasti působit magistráty Brna a Ostravy, stejně jako Úřad městského obvodu Plzeň 3.<sup>226</sup> V nové úpravě se taktéž výrazně prodlužují lhůty pro vyřízení žádosti, a to na 180 dnů k rozhodnutí o udělení a 120 dnů u řízení o rozkladu.<sup>227</sup> Důležitým prvkem je pak dvouletá čekací lhůta, kdy po zamítnuté žádosti nelze podat novou žádost.<sup>228</sup>

Nadále je možné do většiny žádostí a prohlášení zahrnout i nezletilé děti, kdy zákon stanoví požadavky pro případy, kdy by podání prováděl jen jeden z rodičů. Je také možné podání společné žádosti manžely, s výjimkou udělení dle § 16, tj. na základě významného přínosu.

### 4.2. Obnova řízení

Zatímco předchozí právní úprava o možnostech obnovy řízení mlčí a tato možnost byla dovozována v literatuře z obecných ustanovení o správním řízení, obsažených ve správním řádu<sup>229</sup>, § 39 StObč přímo stanoví možnost obnovy řízení ve věci nabytí státního občanství, přičemž samotné řízení se vede dle ustanovení správního řádu o obnově řízení.<sup>230</sup> V současné úpravě se tak výslovně uvádí možnost zrušit vydané rozhodnutí o udělení státního

<sup>223</sup> Např. při nabytí občanství narozením je touto skutečností právě toto narození

<sup>224</sup> Např. řízení o určení otcovství vedené dle § 415 a násl. zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen ZZŘ), pokud určí otcovství dítěte českému občanu, vede k nabytí občanství dítěte, k němuž bylo otcovství určeno, dle § 6 StObč., a to ke dni nabytí právní moci tohoto rozhodnutí.

<sup>225</sup> § 12 odst. 1 písm. b) zákona č. 2/1969 Sb., kompetenční zákon, ve znění pozdějších předpisů

<sup>226</sup> Důvodová zpráva, s. 53

<sup>227</sup> § 23 StObč

<sup>228</sup> § 25 StObč – výjimka je stanovena pro zamítnutí na základě délky pobytu, pokud byla v mezidobí naplněna, a dále v případech, kdy byl žadatel v době podání dítětem

<sup>229</sup> ČERNÝ, VALÁŠEK: *České státní občanství...*, s. 155

<sup>230</sup> § 100 a násl. zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „SŘ“)

občanství vydáním nového, zamítavého rozhodnutí, potažmo v případě nabytí občanství prohlášením pak rozhodnout o tom, že osoba činící prohlášení nesplňuje požadavky zákona a prohlášení učinit nemůže. V obou nastíněných případech je výsledkem řízení osoba, jež nadále není českým občanem. Je však nutno na tomto místě uvést, že se nejedná o zbavení státního občanství ve smyslu čl. 12 odst. 2 Ústavy<sup>231</sup>. Jak judikoval Ústavní soud, tento článek je reakcí na odnímání československého občanství v době totality, a toto ustanovení je tedy třeba vykládat v kontextu s touto praxí komunistického režimu jako zákaz sankčního odebrání občanství.<sup>232</sup> V případě ztráty nepoctivě nabytého občanství se ovšem nejedná o sankci, podobně jako nelze hovořit o trestu v případech, kdy je zloděj povinen vrátit ukradenou věc jejímu oprávněnému držiteli. Lze se ovšem setkat i s opačným názorem v souvislosti s užitím jazykového výkladu předmětného ustanovení Ústavním soudem,<sup>233</sup> nicméně se domnívám, že v případě posuzování ústavní konformity by ÚS připsal větší váhu záměru zákonodárce a dovodil primární účel čl. 12 jako pojistku proti svévoli, o niž se v případě řádně vedeného obnoveného řízení nejedná. Výslovně pak možnost odebrání státního občanství uvádí jak Úmluva omezení případů bezdomovectví<sup>234</sup> ve čl. 8 odst. 2, písm. b)<sup>235</sup>, tak i Evropská úmluva o státním občanství<sup>236</sup>, konkrétně v čl. 7 odst. 1 písm. b).<sup>237</sup>

Daná úprava tedy cílí na ty situace, kdy osoba ve své žádosti či prohlášení uvede úmyslně nepravdivé údaje, které pak slouží jako podklad pro udělení občanství, nebo úmyslně zamlčí relevantní údaje, a to jak v případech, kdy nepravdivá informace vede k závěru, že podmínka kladená právním řádem pro nabytí občanství je splněna, tak i v případech žádostí o prominutí těchto podmínek.<sup>238</sup> Lze tudíž postihnout jak situaci, kdy žadatel předloží osvědčení o tom, že řádně odváděl v posledních třech letech daně<sup>239</sup>, stejně jako k žádosti o prominutí této podmínky přiložené potvrzení o úhradě nedoplatku<sup>240</sup>.

S ohledem na závažnost ztráty občanství je třeba, aby správní orgán při svém rozhodování důsledně posuzoval, zdali je porušení stanovených podmínek natolik zásadní,

---

<sup>231</sup> „Nikdo nemůže být proti své vůli zbaven státního občanství.“

<sup>232</sup> Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 05/95

<sup>233</sup> KANDALEC: Zrušení podloudně získaného státního občanství, *Jurisprudence*, roč. 2009, č. 5, s. 29.

<sup>234</sup> Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 43/2002 Sb. m. s. o Úmluvě o omezení případů bezdomovectví

<sup>235</sup> „nehledě na ustanovení odstavce 1 tohoto článku, může být osoba občanství smluvního státu zbavena“

[...] (b) bylo-li občanství získáno na základě nepravdivých údajů nebo podvodem

<sup>236</sup> Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 76/2004 Sb. m. s. o Evropské úmluvě o státním občanství

<sup>237</sup> „smluvní stát nesmí ve svém vnitrostátním právu stanovit, že jeho státní občanství se pozbývá ze zákona nebo z iniciativy smluvního státu, s výjimkou následujících případů“

[...] (b) nabytí státního občanství podvodem, nebo na základě poskytnutí nepravdivých informací nebo zatajení jakýchkoli významných skutečností žadatelem

<sup>238</sup> Důvodová zpráva, s. 72

<sup>239</sup> Jak vyžaduje § 14 odst. 6 StObč

<sup>240</sup> Odstranění škodlivého následku dle § 15 odst. 4 StObč

aby nedošlo k disproporcionálnímu uplatnění tohoto institutu. Ačkoliv, jak již bylo uvedeno výše, není faktické odebrání státního občanství v rámci obnoveného řízení v rozporu s ústavním pořádkem, je nutné dbát principů práva na spravedlivý proces.<sup>241</sup> V souladu s důvodovou zprávou, která říká, že je třeba dbát principů proporcionality a právní jistoty, by stěžní bylo shledáno spravedlivým, pokud by k tak závažnému zásahu do statusu osoby mělo dojít z důvodů, které jsou bagatelní<sup>242</sup> - na obnově řízení zde jednoduše chybí veřejný zájem.<sup>243</sup> Podobný postup by taktéž odporoval požadavku vznesenému Evropským soudním dvorem (dále jen ESD) v rozsudku Rottmann.<sup>244</sup> ESD tímto rozsudkem potvrdil, že právo Evropské unie umožňuje zrušení aktu, jímž došlo k nabytí občanství tehdy, pokud k nesprávnému rozhodnutí došlo v důsledku podvodného jednání žadatele<sup>245</sup>, vedle požadavku na proporcionalitu v rámci vnitrostátního práva ukládá povinnost zkoumat proporcionalitu s ohledem na možnou ztrátu občanství Evropské unie.<sup>246</sup>

Považuji za důležité uvést, že § 39 ve svém znění diferencuje mezi obnovou řízení o udělení státního občanství a obnovou řízení při ověřování splnění podmínek pro nabytí občanství prohlášením v tom, v kterém okamžiku zanikne státní občanství. Zatímco pro druhý případ stanoví zvláštní úpravou, že občanství zanikne právní mocí rozhodnutí o tom, že prohlašovatel státní občanství nenabyl<sup>247</sup>, pro případy udělení občanství mlčí. Je tudíž nutné použít obecnou úpravu § 99 Správního řádu, která pro tyto případy stanoví účinky rozhodnutí ex tunc, tj. od právní moci původního rozhodnutí.<sup>248</sup>

Dle správního řádu je možné obnovit řízení z moci úřední ve lhůtě tří let od právní moci rozhodnutí vydaného v rámci obnovovaného řízení<sup>249</sup>. Lhůta omezující možnost státního orgánu zasáhnout do tak zásadní statusové věci jako je občanství státu je jistě na místě, neboť je vyjádřením principu právní jistoty, nicméně považuji za důležité zastavit se u její délky. Jednou skupinou osob, jimž zákonodárce umožňuje nabytí občanství formou prohlášení, jsou

<sup>241</sup> Čl. 36 usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „LZPS“)

<sup>242</sup> Může se jednat např. o podmínku délky pobytu – stěžní by bylo považováno za přiměřené, pokud by správní orgán zrušil rozhodnutí o udělení občanství proto, že v žádosti žadatel neuvedl tříměsíční pobyt u rodiny v zemi původu, v důsledku čehož nesplnil podmínku § 14 odst. 3 o několik týdnů; zejména nepřiměřené by podobné rozhodnutí bylo po uplynutí dvou let od udělení občanství, která žadatel strávil v ČR

<sup>243</sup> § 100 odst. 3 SŘ

<sup>244</sup> Soudní dvůr: Rozsudek ze dne 2. března 2010, *Janko Rottmann proti Freistaat Bayern*, C-135/08, Sb. rozh. s. I-01449, body 55-59

<sup>245</sup> KANDALEC, Pavel. Janko Rottmann: není občanství jako občanství. *Jurisprudence*, Wolters Kluwer ČR, 2010, roč. 2010, č. 5, s. 52

<sup>246</sup> Jedná se o ty situace, kdy by spolu se ztrátou národního občanství došlo i ke ztrátě občanství Evropské unie, tzn. ne v těch případech, kdy účastník řízení má občanství ještě jiného státu EU, které mu zůstane zachováno a tím mu zůstane zachováno i občanství EU.

<sup>247</sup> § 39 věta druhá, část věty za středníkem StObč

<sup>248</sup> § 99 odst. 3, část věty za středníkem SŘ

<sup>249</sup> § 100 odst. 3 SŘ

držitelé dokladu, jímž lze prokázat státní občanství ČR<sup>250</sup>, který jim byl vydán neoprávněně.<sup>251</sup> Vedle dobré víry jejího držitele, že je občanem ČR, stanoví druhou podmínku, a sice že tento doklad nebyl ve lhůtě 10 let ode dne jeho vydání zrušen.<sup>252</sup> Jakkoliv je snaha zákonodárce o posílení právní jistoty chvályhodná, je zde zjevný nepoměr mezi lhůtou, v níž je možné na základě obnovy řízení odebrat občanství osobě, která se aktivně podílela na „zmatení“ úřadu, tj. tří let dle správního řádu, a více než trojnásobným časovým úsekem, který úřad k těmto (prostřednictvím zrušení dokladu o občanství) opravňuje u „nevinných“, kteří k vydání nesprávného osvědčení nijak nepřispěli, tím méně pak ve zlém úmyslu. Jakkoliv se dá polemizovat o množství případů neoprávněně vydaných dokladů, které jsou následně zrušeny, de lege ferenda by dle mého názoru bylo vhodné tyto lhůty minimálně sjednotit, a to ve prospěch situací předjímaných v § 34, tedy snížit předepsanou lhůtu na 3 roky.

### **4.3. Soudní přezkum správního řízení**

#### **4.3.1. Vývoj přístupu k přezkumu**

Přístup neúspěšného žadatele k soudní ochraně je dlouho diskutovaným problémem. Udělení státního občanství bylo v minulosti považováno za „*akt milosti ze strany státu*“<sup>253</sup> a správní uvážení rozhodujícího orgánu bylo absolutně volné a tudíž nepřezkoumatelné.<sup>254</sup> I dnes se argumentace proti umožnění soudního přezkumu opírá o dva body.

Prvním bodem je neexistence subjektivního veřejného práva na udělení státního občanství. Tento argument vychází z nenárokovosti udělení státního občanství, jak byla v minulosti dovozována a dnes je výslovně stanovena v zákoně,<sup>255</sup> podpořené absencí obdobného práva v LZPS, potažmo v Ústavě ČR. Právě z neexistence subjektivního veřejného práva pak vychází bod druhý, tj. absolutně volné správní uvážení, přičemž toto nelze přezkoumat, neboť u správního uvážení obecně se přezkum omezuje na limity správního uvážení, které zde absentují.<sup>256</sup>

---

<sup>250</sup> Těmi jsou dle § 41 StObč občanský průkaz ČR, cestovní doklad ČR, osvědčení ne starší 1 roku nebo listina o nabytí nebo udělení státního občanství ne starší jednoho roku

<sup>251</sup> § 34 StObč

<sup>252</sup> Ústavní soud v nadsázce hovoří o „vydržení“ občanství – viz náleží Ústavního soudu ze dne 1. října 2014, sp. zn. I. ÚS 2486/13, bod 25

<sup>253</sup> *Slovník veřejného práva československého*, svazek II. Brno: Polygrafia, 1932 (reprint: Vimperk: EUROLEX BOHEMIA, 2000), s. 976 – citováno v: MOLEK, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch. Udělování státního občanství – na cestě od milosti státu k soudně přezkoumatelnému správnímu uvážení. *Právník*, 2005, roč. 144, č. 2, s. 143

<sup>254</sup> MOLEK, ŠIMÍČEK: *Udělování státního občanství...*, s. 141

<sup>255</sup> Viz kapitola 2.1

<sup>256</sup> SLÁDEČEK: *Čl. 12...*, s. 177

Správní soudy v době První republiky plně uznávaly výše uvedené argumenty a soudní přezkum v oblasti naturalizace odmítaly.<sup>257</sup> Na tuto praxi pak navázaly i české soudy po roce 1993.<sup>258</sup> Postupně ovšem došlo k určitému vývoji, kdy, v souvislosti s kritizovaným neodůvodňováním zamítavých rozhodnutí ze strany Ministerstva vnitra,<sup>259</sup> rozhodl NSS, že taková rozhodnutí je možné zrušit pro nepřezkoumatelnost, přičemž taktéž poukázal na nutnost dodržování obecných ústavních principů, tj. zákaz libovůle, diskriminace, princip předvídatelnosti, a zda byla šetřena všechna procesní práva žalobce.<sup>260</sup> V obdobném duchu pak rozhodoval i Městský soud v Praze, který judikoval povinnost řádného odůvodnění, které jediné umožní přezkoumání rozhodnutí a vyloučí možnost použití libovůle.<sup>261</sup> NSS pak ve své judikatuře dovedl, že ačkoliv na udělení státního občanství není nárok, existuje zde subjektivní právo a volná úvaha správního orgánu tak pouze omezuje rozsah přezkumu, nikoliv přezkum samotný.<sup>262</sup> Jakkoliv je tak možné stále nalézt opačné závěry, praxe správních soudů dovedla přezkoumatelnost rozhodnutí o zamítnutí žádosti o udělení občanství.

#### **4.3.2. Výluka soudního přezkumu dle § 26**

StObč výslovně stanoví jedinou výlukou ze soudního přezkumu, a to přezkum zamítavých rozhodnutí, a to rozhodnutí zamítnutá dle § 22 odst. 3 StObč, tj. rozhodnutí zamítnutá z bezpečnostních důvodů. Nabízí se tak na úvod otázka, zda tím zákonodárce výslovně umožňuje přezkum ve všech dalších případech. Na základě výše uvedeného se domnívám, že omezený soudní přezkum, tak jak jej vymezil NSS, je možný i nadále, neboť StObč nepřináší v této oblasti žádný jiný výslovný zákaz.<sup>263</sup>

§ 22 odst. 3 stanoví, že jsou-li podkladem pro zamítavé rozhodnutí stanoviska zpravodajských služeb ČR a Policie ČR, obsahující utajované informace, tak se tato stanoviska nestávají součástí spisu a v odůvodnění rozhodnutí se pouze odkáže na fakt, že žádost byla zamítnuta z důvodu ohrožení bezpečnosti státu. Takováto rozhodnutí jsou pak vyloučena z přezkumu soudem dle § 26.

Jakkoliv je snaha o ochranu utajovaných informací legitimní, vyvolala tato ustanovení kritiku. S výlukou vyjádřil svůj nesouhlas již v připomínkovém řízení k návrhu zákona mimo

---

<sup>257</sup> MOLEK, ŠIMÍČEK: *Udělování státního občanství...*, s. 143

<sup>258</sup> Tamtéž, s. 144

<sup>259</sup> KUČERA: *Udělování státního občanství...*, s. 665

<sup>260</sup> KINDLOVÁ, Miluše. Ústavnost soudní výluky u neudělení státního občanství z důvodu ohrožení bezpečnosti státu. *Správní právo*, 2015, roč. 48, č. 7-8, s. 407

<sup>261</sup> KUČERA: *Udělování státního občanství...*, s. 667

<sup>262</sup> Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 23. 3. 2005, sp. zn. 6 A 25/2002

<sup>263</sup> KINDLOVÁ: *Ústavnost...*, s. 408

jiné tehdejší veřejný ochránce práv Pavel Varvařovský, kdy hlavním předmětem kritiky byla možná libovůle ze strany ministerstva, kdy neodůvodněné rozhodnutí nedává neúspěšnému žadateli možnost bránit se cíleně důvodům zamítnutí, a k tomu předkládat možné relevantní důkazy.<sup>264</sup> Kindlová pak dovozuje neústavnost § 26 StObč na základě neproporcionálního omezení přístupu k soudu, neboť záměru zákonodárce (tj. ochrany utajovaných informací) by bylo možné docílit i v rámci zvláštní úpravy soudního řízení. V obdobném duchu pak Kaštyl dává za vzor úpravu v zákoně o ochraně utajovaných informací.<sup>265</sup> Tento zákon stanoví pro potřeby soudního přezkumu povinnost vést utajené skutečnosti, k nimž se váže povinnost mlčenlivosti, v oddělené části spisu.<sup>266</sup>

Ustanovení § 22. odst. 3 StObč bylo také napadeno u Ústavního soudu.<sup>267</sup> Ten označil předmětnou úpravu za ústavně konformní, kdy zdůraznil legitimní zájem zákonodárce na ochraně informací, jež by mohly potenciálně ohrozit bezpečnost státu, či ovlivnit probíhající operace bezpečnostních sborů. Zároveň ovšem neposuzoval ústavnost § 26, a to z formálních důvodů – předmětné ustanovení nebylo návrhem napadeno, a ani být napadeno nemohlo, neboť nebylo v konkrétním případě aplikováno.<sup>268</sup>

Souhlasím v daném případě s Ústavním soudem i Kaštylem, že snaha ochránit utajované informace je jistě na místě. Je také jistě pravdou, že soudní přezkum by mohl vést k vyšší důvěryhodnosti rozhodnutí, které by tak bylo aprobováno i justicí, a tím by se eliminovalo nebezpečí libovůle exekutivy. Avšak ani soudní řízení, pokud by bylo upraveno analogicky k řízení v zákoně o utajovaných informacích, by nevedlo ke zlepšení postavení žalobce (neúspěšného žadatele o státní občanství) z pohledu informovanosti. Ani v soudním řízení se totiž nebude moci seznámit s konkrétními okolnostmi, jež vedly k zamítnutí jeho žádosti. Z tohoto pohledu se jako zajímavá možnost nabízí zvláštní právní zástupce, který by měl veškerá nezbytná oprávnění a prověrky k nahlížení i do oddělených částí spisu.<sup>269</sup> Ačkoliv ani tento zástupce nebude mít možnost seznámit žalobce s obsahem utajovaných informací, může vyvážit jeho postavení – k odděleným částem spisu bude tak mít přístup zástupce každé ze stran.

---

<sup>264</sup> ŠABATOVÁ, Anna. Vyjádření vedlejšího účastníka řízení k návrhu, sp. zn. 11/2016/SZD/MV

<sup>265</sup> KAŠTYL, Miroslav. Neudělení státního občanství kvůli ohrožení bezpečnosti státu: měl by žadatel znát důvody? *Správní právo*, 2017, roč. 50, č. 1, s. 22

<sup>266</sup> § 133 zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostním řízení, ve znění pozdějších předpisů

<sup>267</sup> Nález Ústavního soudu ze dne 21. října 2016, sp. zn. Pl. ÚS 5/16

<sup>268</sup> Nevypořádání se s § 26 kritizovali ve svém odlišném stanovisku Vojtěch Šimíček a Kateřina Šimáčková, s ohledem na předchozí praxi ústavního soudu, kdy podobně spojená ustanovení posuzoval

<sup>269</sup> KINDLOVÁ: *Ústavnost soudní výluky...*, s. 414-415

## 5. Mezinárodněprávní rozměr státního občanství

### 5.1. Přehled mezinárodních úmluv

#### 5.1.1. Vícestranné úmluvy

Jakkoliv je státoobčanská oblast všeobecně uznávána za výraz suverenity státu a tudíž je i výsostným právem každého státu, na mezinárodním poli dochází ke snaze upravit určité aspekty, zejména ty, jež činí problémy v oblasti diplomacie. Na následujících řádcích proto uvádím stručný přehled nejvýznamnějších úmluv.

Momentálně nejkompaktnější úmluvou je **Evropská úmluva o státním občanství**. Do jisté míry rekapituluje vývoj mezinárodního práva, když ve svých zásadách stanoví, že každý má právo na státní občanství a nikdo ho nesmí být svévolně zbaven,<sup>270</sup> že je třeba se vyhýbat bezdomovectví,<sup>271</sup> a že uzavření manželství nemá vliv na státní občanství, stejně jako změna občanství za trvání manželství nevede ke změně v občanství druhého manžela.<sup>272</sup> Úmluva omezuje členské státy v možnostech stanovení pozbyvání občanství bez projevu vůle (či dokonce proti vůli) občanů na uzavřený výčet (čl. 7), přičemž pro dobrovolné pozbytí stanoví zákaz povolení, pokud by vzdání se vedlo ke vzniku bezdomovectví (čl. 8). Taktéž určuje skupiny, jimž musí stát přiznat své občanství a zároveň stanoví privilegované skupiny, pro něž má být zavedena zjednodušená procedura nabytí (čl. 6). V oblasti řízení pak limituje výši poplatků a délku lhůt k rozhodnutí, a stanoví povinnost písemného odůvodnění, jež musí být přezkoumatelné správně nebo soudně. (čl. 10-13). Výslovně uvádí zákaz diskriminace u osob s dvojím občanstvím. Stanoví také pravidla pro výkon branné povinnosti u bipolitů (čl. 21 a 22).

**Úmluva o státním občanství vdaných žen** cílila na omezení vázanosti právního statusu ženy na manžela v oblasti státního občanství. Zakazovala spojovat se samotným manželstvím automatické změny ve státoobčanském statusu ženy (čl. 1), dále pak stanovila, že změna občanství muže nemůže znamenat pozbytí občanství jeho manželky (čl. 2) a stanovila požadavek na zjednodušené naturalizační řízení pro manželky státních občanů.

**Úmluva o omezení případů bezdomovectví** pak ukládá státům přijmout takové úpravy vnitrostátních předpisů, které v maximální možné míře zamezí vzniku bezdomovectví za života i v souvislosti s narozením. K tomu účelu např. vymezuje kategorie osob, jimž má

---

<sup>270</sup> obdobně čl. 15 Všeobecné deklarace lidských práv

<sup>271</sup> Viz Úmluva o omezení případů bezdomovectví

<sup>272</sup> Pro ženy Úmluva o státním občanství vdaných žen, zde platí pro obě pohlaví



při narození na svém území stát přiznat občanství (čl. 1), či stanoví omezení při zbavení (čl. 8).

Státního občanství se pak dotýkají okrajově i další úmluvy. **Mezinárodní pakt o občanských a politických právech** v čl. 24 stanoví, že dítě má právo na státní příslušnost – totéž stanoví **Úmluva o právech dítěte** v čl. 7. Dále pak **Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace** výslovně zakazuje diskriminovat v oblasti práva na státní občanství v čl. 5. Zákaz bránění vstupu na území státu, jehož je příslušníkem, a zákaz vyhoštění z tohoto státu pak stanoví v čl. 3 **Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod**.

### **5.1.2. Dvoustranné úmluvy o zabránění případů dvojího občanství**

Úmluvy o zabránění případů dvojího občanství, jak je zřejmé z názvu, byly uzavírány mezi Československem a jinými státy za účelem ochrany jedinečnosti a výlučnosti státního občanství smluvních států. Jak vyplývá z předchozích kapitol, svrchovanost státu v oblasti tvorby zákonodárství v této oblasti vede k určité izolovanosti a tím pádem i k omezené možnosti koordinace mezi jednotlivými státy. Jak bylo uvedeno výše, úprava občanství v českých zemích nikdy nespojovala s nabytím občanství narozením automatickou ztrátu občanství českého (československého, rakouského), a, až do účinnosti ZNPSO, ani pozbytí českého občanství ex lege nabytím cizího občanství na vlastní žádost.<sup>273</sup> Právě na tyto situace (či alespoň na některé z nich v jednotlivých případech) cílily níže uvedené smlouvy. Žádná z těchto smluv již dnes není v platnosti a těm osobám, u nichž způsobila ztrátu českého (československého) občanství, byla dána možnost nabýt toto zpět prohlášením.<sup>274</sup> Konkrétně byly uzavřeny úmluvy s USA, SSSR, Polskem, Maďarskem, Bulharskem a Mongolskem. Všechny tyto úmluvy byly postupně vypovězeny, jako poslední v roce 2006 smlouva se Sovětským svazem (ve vztahu k nástupnickým zemím – Rusku, Bělorusku a Kazachstánu)<sup>275</sup>

## **5.2. Další prameny mezinárodního práva**

Vedle úmluv patří mezi stěžejní pramen mezinárodního práva obyčejje, tj. nepsané právo, které se konstituuje mezi státy v jejich jednání na základě obvyklého chování v typově

---

<sup>273</sup> § 17 ZNPSO

<sup>274</sup> Nejprve § 1 BývObč., dnes § 31 StObč.

<sup>275</sup> EMMERT: *Česká republika...*, s. 72

obdobných případech (tzv. *usus*), které si státy (resp. jejich představitelé) uvědomují či je přijímají jako nezbytné (tzv. *opinio necessitatis*).<sup>276</sup>

Za shrnutí mezinárodního práva obyčejového je považována Haagská úmluva o některých otázkách střetů zákonů o státním občanství z roku 1930, která sama nikdy v platnost nevstoupila.<sup>277</sup>

### 5.3. **Stručně k občanství Evropské unie**

Občanství EU představuje specifickou kategorii občanství nadstátního celku.<sup>278</sup> Tento institut byl zaveden Maastrichtskou smlouvou v roce 1992.<sup>279</sup> Občanství EU je úzce navázáno na občanství členského státu – je právě od něj odvozeno, nikdo nemůže být pouze občanem EU.<sup>280</sup> Na základě primárního práva EU pak zaručuje čtyři základní práva:<sup>281</sup>

- Právo svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států
- Právo volit a být volen ve volbách do Evropského parlamentu a v obecních volbách v členském státě, v němž má bydliště, za stejných podmínek jako příslušníci tohoto státu
- Právo na diplomatickou ochranu kteréhokoliv členského státu v třetí zemi, pokud jeho stát nemá v dané zemi své zastoupení
- Petiční právo vůči Evropskému parlamentu a právo obracet se na evropského ombudsmana

Výše uvedená práva a svobody musí zachovávat nejen státy, do nichž občan jiného členského státu přichází, zároveň z judikatury Evropského soudního dvora vyplývá povinnost nediskriminovat ty, jež se daných svobod rozhodnout využít.<sup>282</sup> Možný přesah občanství EU do vnitrostátních úprav a postupů v oblasti občanství naznačil rozsudek ve věci *Rottmann*, jenž stanovil povinnost orgánů rozhodujících v řízení, jež může vést k odebrání státního občanství, aby zvažovaly, zda jsou provinění vedoucí k tomuto řízení natolik závažná, aby vyvážila následek, kterým je ztráta občanství EU.<sup>283</sup>

---

<sup>276</sup> DAVID, Vladislav. Kapitola 14 Prameny mezinárodního práva obyčejového. In: DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. s. 110

<sup>277</sup> ONDŘEJ, POTOČNÝ: *Obecné mezinárodní právo...*, s. 37

<sup>278</sup> KUBEČKOVÁ: *Občanství EU...*, s. 20

<sup>279</sup> VALÁŠEK, KUČERA, *Komentář...*, s. 24

<sup>280</sup> Čl. 20 odst. 1 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále jen „SFEU“)

<sup>281</sup> Čl. 20 odst. 2 SFEU

<sup>282</sup> Např. v kapitole 1.1.1 uvedený rozsudek *Nerkowska* stanovil, že nelze vázat určitý typ náhrady na trvalý pobyt občana v domovském státě, pokud není s pobytem v logickém spojení.

<sup>283</sup> Blíže viz kapitola 4.2

## Závěr

Tato práce si dala za cíl porovnat úprav státního občanství současného zákona o státním občanství s úpravou jeho předchůdce, a to na pozadí historického vývoje a mezinárodněprávních okolností. Tohoto cíle bylo, v omezeních rozsahu této práce, dosaženo.

První kapitola slouží k vymezení pojmu státního občanství, a obecný přehled forem nabývání a pozbývání státního občanství, přičemž tyto informace jsou nezbytné k pochopení následného výkladu. Taktéž poskytuje v české právní literatuře ne zcela obvyklý pohled na významné rozhodnutí mezinárodního soudního dvora ve věci *Nottebohm*, u níž přináším vlastní úvahu nad dosahem, jež se odklání od většinového názoru české teorie, jakkoliv se z celosvětového hlediska nejedná o až tak výjimečný přístup. Historický přehled pak poskytuje přesvědčivý podklad pro vyvození závěru o postupném vývoji k současné úpravě.

V kapitole druhé pak práce poskytuje srovnání jednotlivých forem nabývání a pozbývání státního občanství v obou sledovaných zákonech, spolu s krátkým obecným popisem, čímž poskytuje přehled o nejdůležitějších změnách, jež s přijetím nastaly. Taktéž zde je na mnoha místech argumentováno směrem k označení nastalých změn za evoluci, nikoliv revoluci. Ve výčtu jednotlivých podmínek u nabývání státního občanství jsou pak odlišeny ty změny, které jsou reálným zpřísněním podmínek nabytí, jak o nich hovoří někteří kritici zákona, a těch, která jsou pouhým výslovným vyjádřením dřívější praxe Ministerstva vnitra. Taktéž pro výchozí tezi o zpřesnění zákona přispívá konsolidace úpravy nabývání občanství prohlášením, na niž taktéž v této kapitole poukazují.

Třetí kapitola pak předestírá historický vývoj pohledu na dvojí občanství, v němž poukazují na postupné uvolňování pravidel a upouštění koncepce jediného občanství u postupně se rozšiřujícího se okruhu osob, zejména pak ve vztahu ke slovenským občanům a dále osobám, jimž zákonodárce umožnil nabytí zpět ztracené občanství ČR. Hlavní náplní této kapitoly je ovšem má argumentace ve prospěch liberalizace s poukazem na katalog výhod plynoucích ze státního občanství v souvislosti zejména s ekonomickou migrací, a poukazují na nebezpečí, jež plyne z možného odchodu z Evropské unie (kam většina ekonomické migrace z ČR směřuje) na příkladu Brexitu, jež je jistě aktuální vzhledem k narůstajícímu vlivu politických uskupení prosazujících referendum o setrvání v EU. Tato kapitola taktéž vyvrací některá tvrzení odpůrců dvojího občanství, zejména pak argumentem o připisování příliš velkého významu občanství a požadavkem na pečlivost výběru kandidátů pro vrcholné funkce, kdy právě tato pečlivost zabrání nastíněnému problému dvojí věrnosti.

Čtvrtá kapitola krom krátkého uvedení změn v řízení se věnuje dvěma institutům v zákoně o státním občanství, jež vyvolávají největší kontroverze. Obnova řízení je institut, jenž umožňuje odebrání státního občanství tehdy, pokud nabyvatel zatají podstatné informace, nebo záměrně uvede nepravdivé. V zásadě na základě uvedených argumentů souhlasím s potřebností této úpravy, pokud uplatňována v souladu se zásadami proporcionality, zejména pak s povinností obnovit řízení tehdy, pokud není dán veřejný zájem. Zde také uvádím úvahu de lege ferenda na snížení lhůty, v níž lze zrušit nesprávně vydaný doklad osobě, jíž byl vydán a která byla v dobré víře, že je skutečně občanem, čímž by jí bylo znemožněno nabýt občanství prohlášením.

Taktéž soudní přezkum řízení o občanství je součástí kapitoly čtvrté. V ní argumentuji na základě jednak právní úpravy a dále pak na základě judikatury, jež je do značné míry uplatnitelná i za nové úpravy, že obecně lze přezkoumat řízení o občanství. Výluka pak zůstává pouze u zamítnutí žádosti z důvodu bezpečnosti státu. Tuto výluku rozebírám v této kapitole na pozadí nové judikatury Ústavního soudu, přičemž argumentuji směrem k jejímu nahrazení zvláštní úpravou řízení před soudem, které dokáže taktéž ochránit utajené informace, a zároveň ve spojení s potenciálním zavedením speciálního právního zástupce mnohem lépe šetří práva žadatele o státní občanství.

Pátá kapitola pak slouží spíše k doplnění konkrétních požadavků, jež klade mezinárodní právo na vnitrostátní úpravu. Umožňuje pak pochopit, proč jsou určitá ustanovení zákona koncipována tak, jak jsou.

## Bibliografie

### Knižní publikace:

BALGA, Josef a kol. *Slovenské cudzinecké právo*. Bratislava: Akadémia PZ, 2000, 224 s.

ČERNÝ, VALÁŠEK: *České státní občanství. Ucelený výklad právních předpisů upravujících státní občanství České republiky v návaznosti na státní občanství ČSR, ČSSR a ČSFR*. Praha: Linde, 1996, 478 s.

DAVID, Vladislav. Kapitola 14 Prameny mezinárodního práva obyčejového. In: DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. 448 s.

EMMERT, František. *Česká republika a dvojí občanství*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 126 s.

FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, 330 s.

FILIP, Jan, SVATONĚ, Jan, ZIMEK, Josef. *Základy státovědy*. Brno: Masarykova Univerzita v Brně, 2002, 266 s.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. §§776 – 793 OZ. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014. s. 520 - 594

KUBEČKOVÁ, Magdaléna. *Občanství EU a vybrané aspekty jeho vlivu na ČR*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2010, 121 s.

ONDŘEJ, Jan, POTOČNÝ, Miroslav. *Obecné mezinárodní právo v dokumentech*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2010, 344 s.

SLÁDEČEK, Vladimír. Čl. 12 [Státní občanství]. In: SLÁDEČEK, Vladimír, MIKULE, Vladimír, SUCHÁNEK, Radovan, SYLLOVÁ, Jindřiška. *Ústava České republiky*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2016, s. 177-196

VALÁŠEK, KUČERA: *Státní občanství: komentář: zákon o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky a vybrané související právní předpisy a mezinárodní dokumenty: (podle stavu k 1. 9. 2006)*. Praha: Linde, 2006, 287 s.

### **Časopisecké a sborníkové zdroje:**

ČERNÝ, Petr. Soudní přezkum správního uvážení nejen v řízení o udělení státního občanství. *Bulletin advokacie*, roč. 16, č. 7-8, s. 59-62

EMMERT, František. Odnímání a zbavování občanství v období komunistického režimu a definitivní náprava tehdy způsobených křivd. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 23-24, s. 808-812

EMMERT, František: Přináší nový zákon o státním občanství liberalizaci, nebo naopak posiluje mocenskou autoritu státu? *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 10, s. 343-349

HŘEBEJK, Jiří. Dvojí státní občanství. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2014, roč. 50, č. 2, s. 105-108

CHÝLE, Josef. Několik poznámek k pozbývání českého státního občanství nabytím cizího státního občanství na základě výslovného projevu vůle. *Bulletin advokacie*, 2008, roč. 19, č. 12, s. 21-24

KANDALEC, Pavel. Janko Rottmann: není občanství jako občanství. *Jurisprudence*, Wolters Kluwer ČR, 2010, roč. 2010, č. 5, s. 52-56

KANDALEC: Zrušení podloudně získaného státního občanství, *Jurisprudence*, roč. 2009, č. 5, s. 28-35.

KAŠTYL, Miroslav. Neudělení státního občanství kvůli ohrožení bezpečnosti státu: měl by žadatel znát důvody? *Správní právo*, 2017, roč. 50, č. 1, s. 14-29

KINDLOVÁ, Miluše. Ústavnost soudní výluky u neudělení státního občanství z důvodu ohrožení bezpečností státu. *Správní právo*, 2015, roč. 48, č. 7-8, s. 404-419

KRYSKA, David: Obcházení zákona s cílem získat povolení k přechodnému pobytu jiným způsobem. In JÍLEK, Dalibor, POŘÍZEK, Pavel (eds). *Aktuální právní problémy azylového a cizineckého práva*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2016, s. 156-168

KUČERA, Viktor. Udělování státního občanství – řádné odůvodňování zamítavých rozhodnutí jako pojistka proti svévoli a garance přezkoumatelnosti. *Právní rozhledy*, 2005, roč. 13, č. 18, s. 663-667

MRÁZEK, Josef. Evropská úmluva o státním občanství a občanství EU. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 4, s. 668-675

MOLEK, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch. Udělování státního občanství – na cestě od milosti státu k soudně přezkoumatelnému správnímu uvážení. *Právník*, 2005, roč. 144, č. 2, s. 137-156

Sněmovní tisk 827/0, vládní návrh zákona o státním občanství, 88 s.

ŠABATOVÁ, Anna. Vyjádření vedlejšího účastníka řízení k návrhu, sp. zn. 11/2016/SZD/MV

### Internetové zdroje:

ABE. *Britové hromadně žádají o nová občanství. Bojí se brexitu a chtějí i to české* [online]. Info.cz, 20. června 2017 [cit. 27. srpna 2017]. Dostupné na <<http://www.info.cz/svet/britove-hromadne-zadaji-o-nova-obcanstvi-boji-se-brexitu-a-chteji-i-to-ceske-11609.html>>.

*CRS Annotated Constitution – Article II* [online]. Cornell University Law School, 1992, [citováno 25. 10. 2017]. Dostupné na <[https://www.law.cornell.edu/anncon/html/art2frag5\\_user.html](https://www.law.cornell.edu/anncon/html/art2frag5_user.html)>

ČIŽINSKÝ, Pavel. *Stručná analýza některých problémů návrhu zákona o státním občanství ČR.* [online]. Migrateonline.cz, 26. dubna 2012 [citováno 15. října 2017], dostupné na <[https://aa.ecn.cz/img\\_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/pcizinsky\\_analyza\\_prip\\_ravovaneho\\_zakona.pdf](https://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/pcizinsky_analyza_prip_ravovaneho_zakona.pdf)>

ČTK. *Cizinci pracující v Česku posílají pětinu výdělků rodinám v zahraničí* [online]. denik.cz, 23. března 2015 [citováno 11. října 2017]. Dostupné na <<https://www.denik.cz/ekonomika/cizinci-pracujici-v-cesku-posilaji-petinu-vydelku-rodinam-v-zahranici-20150322.html>>

ČTK, NOVINKY.CZ. *Čechů pracujících v cizině přibylo* [online]. novinky.cz, 9. dubna 2015 [citováno 11. října 2017]. Dostupné na <<https://www.novinky.cz/kariera/366464-cechu-pracujicich-v-cizine-pribylo.html>>

GRUBER, Josef. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o vystěhovalectví* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 21. srpna 1921 [citováno 10. září 2017]. Dostupné na <[http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t3001\\_03.htm#\\_d](http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t3001_03.htm#_d)>

HOLLAND, Ian. *Section 44 of the Constitution* [online]. Parliament of Australia. Březen 2004 [citováno 25. 10. 2017]. Dostupné na <[https://www.aph.gov.au/About\\_Parliament/Parliamentary\\_Departments/Parliamentary\\_Library/Publications\\_Archive/archive/Section44](https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/Publications_Archive/archive/Section44)>

MORRIS, Chris. *Reality Check: What does 'hard Brexit' mean for UK?* [online]. BBC.com, 11. srpna 2017 [cit. 25. srpna 2017]. Dostupné na <<http://www.bbc.com/news/uk-politics-39858788>>

*Statistika migrace a migrující populace* [online]. Eurostat, 7. září 2017 [citováno 28. září 2017]. Dostupné na <[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration\\_and\\_migrant\\_population\\_statistics/cs](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/cs)>

TÓTH, Andrej. *Politika československých vlád vůči národnostním menšinám 1918-1938*. s. 2. [online]. Ministerstvo zahraničních věcí ČR. 2010 [citováno 21. září 2017]. Dostupné na <[http://www.mzv.cz/file/637455/NAR\\_MENS\\_MONOGR\\_20\\_stran.pdf](http://www.mzv.cz/file/637455/NAR_MENS_MONOGR_20_stran.pdf)>

#### **Judikatura:**

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 9. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 9/94, část II.

Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 1995, sp. zn. Pl.ÚS 05/95

Nález Ústavního soudu ze dne 21. října 2016, sp. zn. Pl. ÚS 5/16

Nález Ústavního soudu ze dne 1. října 2014, sp. zn. I. ÚS 2486/13,

Nález Ústavního soudu ze dne 5. 5. 1997, sp. zn. IV. ÚS 34/97

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. května 2007, sp. zn. 1 As 62/2006

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 5. října 2016, sp. zn. 10 As 190/2016

Rozsudek Mezinárodního soudního dvora ze dne 6. dubna 1955, *Případ Nottebohm (Lichtenštejnsko proti Guatemale)*, zprávy MSD 1955

Soudní dvůr: Rozsudek ze dne 2. března 2010, *Janko Rottmann proti Freistaat Bayern*, C-135/08, Sb. rozh. s. I-01449



Soudní dvůr: rozsudek ze dne 22. května 2008, *Halina Nerkowska proti Zasklad Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Koszalinie*, C-499/06, Sb. rozh. s. I-03993

**Právní přepisy:**

Zákon ČNR č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 121/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 165/1968 Sb., o zásadách nabývání a pozbývání státního občanství, ve znění pozdějších předpisů.

Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s. ze dne 1. června 1811, Obecný občanský zákonník rakouský

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 88/1990 Sb., kterým se mění a doplňují předpisy o nabývání a pozbývání československého státního občanství, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon ČNR č. 39/1969 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava ČSR, v původním znění

Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, v původním znění

Ústavní dekret presidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské

Ústavní zákon č. 143/1968, o československé federaci, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 194/1949 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 34/1953, jímž některé osoby nabývají čs. státní občanství, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 102/1947 Sb., o nabývání a pozbývání československého občanství sňatkem, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 76/1946 Sb., o udělení státního občanství krajanům, vracejícím se do vlasti, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 71/1922 Sb., o vystěhovalectví, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostním řízení, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 2/1969 Sb., kompetenční zákon, ve znění pozdějších předpisů

Ústavní zákon 236/1920 Sb., kterým se mění a doplňují dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice československé, ve znění pozdějších předpisů

§ 1401 8. titulu Sbírký zákonů Spojených států amerických (v originále citováno jako: 8 U.S. Code § 1401), stanovující podmínky pro nabytí občanství potomků amerických občanů narozených mimo území USA

Ústava Spojených států amerických

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 76/2006 Sb. m. s., o Evropské úmluvě o státním občanství

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého  
Haagská úmluva o některých otázkách střetů zákonů o státním občanství

Úmluva o omezení případů bezdomovectví

Úmluva o právním postavení osob bez státního občanství

Smlouva o fungování Evropské unie

Úmluva o státním občanství vdaných žen

Úmluva o právech dítěte

Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

## Shrnutí

Tato diplomová práce se zabývá komparací úpravy státního občanství České republiky v současném zákoně o státním občanství a v předchozím zákoně. Hlavními tezemi jsou postupný vývoj od předchozích úprav, dále pak vyšší preciznost nové úpravy v oblasti podmínek pro udílení státního občanství. Další tezí je pak zpřísnění v této oblasti, zatímco v jiných aspektech se úprava stala liberálnější.

Práce je rozdělena do pěti kapitol. První z nich je zaměřena na teoretická východiska státního občanství, nezbytná pro lepší pochopení daného tématu. Dále obsahuje historický přehled legislativy státního občanství s důrazem na postupný vývoj určitých aspektů, jež vedli k dnešní úpravě.

Druhá kapitola obsahuje samotnou komparaci nabývání a pozbývání státního občanství, přičemž se soustředí na rozdíly v podmínkách pro nabytí občanství a rozlišováním kdy jde o skutečné zpřísnění a kdy pouze o kodifikaci dosavadní praxe Ministerstva vnitra. Argumentuje také proti radikálním názorům, dle nichž jsou nové podmínky příliš tvrdé poukazem na fakt, že obdobné požadavky vznášelo ministerstvo již za předchozí úpravy.

Třetí kapitola se zaměřuje na nyní plně liberalizované dvojí občanství. Obsahuje krátký historický přehled zaměřený na postupné uvolňování podmínek, za nichž lze nabytí dvojí občanství. Dochází zde také k argumentaci ve prospěch dvojího občanství, zejména pro přínos, jenž může dvojí občanství mít pro ekonomické migranty, kteří neztratí opravdové spojení se zemí původu.

Čtvrtá kapitola obsahuje krátký přehled hlavních změn, jež prodělalo řízení o nabytí občanství. Hlavně se však zaměřuje na dva kontroverzní aspekty řízení, a to je jeho obnova v případě, kdy žadatel úmyslně poskytl nepravdivé informace či podstatné informace zamlčel, se kterým autor souhlasí, pokud bude ministerstvo důkladně zvažovat, zda ona informace byla natolik závažná, že ospravedlní tak zásadní zásah, jakým je ztráta státního občanství. Druhým kontroverzním bodem je výluka soudního přezkumu v případech, kdy je o neudělení občanství rozhodnuto v řízení na základě utajených informací pocházejících ze stanovisek Policie ČR a zpravodajských služeb. Tato práce doporučuje jiný způsob úpravy, a to takový, který umožní soudní přezkum za použití zvláštních pravidel k ochraně právě těchto materiálů.

Kapitola pátá pak obsahuje krátký přehled nejvýznamnějších mezinárodních smluv, jež ovlivňují státní občanství, s důrazem na Evropskou úmluvu o státním občanství, a dále pak na občanství Evropské unie.

## Summary

This master thesis compares the legislation of the Czech citizenship of the current Citizenship code and the previous one. Its main points are that the new law is evolution of the previous codes and that the new law is more precise in its requirements. It also contends that the new law brought stricter rules for obtaining of the citizenship by granting, but also presents more liberal approach to certain other aspects.

There are five chapters, first of which is dedicated to theoretical basis of the citizenship, required for better understanding of the topic at hand. It also contains overview of the historical legislation with emphasis on the gradual development of certain aspects, which has led to the current code.

Second chapter contains comparison of the acquiring and loss of the citizenship, focusing on the differences in the requirements and distinction between actual stricter rules and expressing of the existing practice of the Ministry of interior in the written law. It argues against radical opinions claiming that the new conditions are too harsh by pointing out that similar requirements has been pursuit by the Ministry for a long time.

Third chapter's main focus is the now fully legal dual citizenship. It contains short historical overview with focus on gradual relaxing of the rules for obtaining second citizenship. It is argued here that the dual citizenship is for the better with regards to the benefits it might bring for the dual citizen, especially legal migrant worker obtaining his or her living abroad but without loss of link to the country of origin.

Fourth chapter contains short overview of the changes that has been made to the proceedings. Main focus of chapter four are two of the most controversial aspects of the proceedings, that is the re-opening of the proceedings in case of willful withholding of important information or intentional giving of false information by the applicant, which is deemed as appropriate as long as the Ministry balance the level of the wrongdoing with the consequences of the loss of citizenship. The other point of this chapter is the exception to the judicial overview for rejected applications in cases they were rejected on the basis of confidential information from police and secret services. The thesis recommends use of less radical approach that would be judicial overview with special regulation on the confidential information.

Chapter five contains short overview of relevant international law that can be applied to the scope of this paper, with emphasis to European convention on citizenship and citizenship of the European Union.

## **Klíčová slova**

Státní občanství, státní příslušnost, dvojí občanství, nabývání státního občanství, pozbývání státního občanství, občanství Evropské unie, soudní přezkum, obnovení řízení,

## **Keywords**

Citizenship, nationality, dual citizenship, acquiring of citizenship, loss of citizenship, citizenship of European Union, judicial review, re-opening of the proceedings